

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

Εκδότης:

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Σύμβουλοι έκδοσης:

Νικόλαος Φίλιππας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Πρόεδρος Δ.Σ. και Επιστημονικός Διευθυντής ΚΕΠΕ,
Γεώργιος Λελεδάκης, Μέλος Δ.Σ. ΚΕΠΕ, Επ. Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Συντακτική ομάδα:

Αικατερίνη Τσούμα (Υπεύθυνη έκδοσης)
Πρόδρομος Βλάμης
Σωτήρης Παπαϊωάννου
Γεωργία Σκίντζη
Αθανάσιος Χύμης

Διοικητική υποστήριξη -

Πληροφορίες:

Χρήστος Ελευθεριάδης
Τηλ. 210 3676359
Email: greekconomy@kepe.gr

Γλωσσική επιμέλεια-Διορθώσεις:

Ελένη Σουλτανάκη

Παραγωγή ηλεκτρονικής έκδοσης:

Ι. ΓΑΪΤΑΝΗΣ-Κ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Ο.Ε.

Copyright 2014

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αμερικής 11, Αθήνα, 106 72,
Τηλ.: +30-210-3676.300, 210-3676.359
Fax: +30-210-3630.122, 210-3611.136

Το περιοδικό **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ** αναρτάται στον δικτυακό τόπο <http://www.kepe.gr/greekconomy.htm>

Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στα άρθρα είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων

№ 12 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014

EDITORIAL 4

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ 5

Αθανάσιος Χαρέμης

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ 15

Ρ. Καραγιάννη, Α. Κώτση

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ 28

Τζέννιφερ Καβουνίδη

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ
Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 33

Βασίλης Καφούρος

Καθώς ολοκληρώνεται το 2014, το οποίο υπήρξε ένα ιδιαίτερα κρίσιμο έτος για την Ελλάδα, διαφαίνεται ότι το 2015 θα είναι επίσης αποφασιστικής σημασίας αναφορικά με την οικονομική πορεία της χώρας, το ρόλο της εντός της Ευρώπης καθώς και τη συμβολή της στην εξασφάλιση της γενικότερης σταθερότητας. Η επιθυμητή ενίσχυση των ενθαρρυντικών προοπτικών και η οριστική στροφή της χώρας προς την οικονομική ανάκαμψη συνδέεται σε καθοριστικό βαθμό με συγκεκριμένους παράγοντες.

Ένας από αυτούς αφορά στο κατά πόσο η εύθραυστη πρόοδος που έχει επιτευχθεί έως τώρα θα διαφυλαχθεί και θα συνεχιστεί, ενάντια σε τυχόν ενδιάμεσες αρνητικές διαταραχές που ενέχουν σημαντικούς κινδύνους και δύνανται να ανακόψουν ή και να ανατρέψουν την όποια θετική κατεύθυνση των εξελίξεων. Σημαντική πρόοδος έχει συντελεστεί, για παράδειγμα, σε όρους ανταγωνιστικότητας της χώρας, σύμφωνα με τους γενικούς αλλά και πολλούς επιμέρους σχετικούς δείκτες. Τυχόν, ωστόσο, διαταραχές με αποτέλεσμα τη δημιουργία συνθηκών αβεβαιότητας στο εγχώριο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, δύνανται να δράσουν ανασταλτικά ως προς ποικίλες πτυχές του οικονομικού προγράμματος και των προοπτικών της χώρας. Ένας δεύτερος παράγοντας αναφέρεται στο κατά πόσο η Ελλάδα θα καταφέρει να αξιοποιήσει προς όφελός της τα μεγαλύτερα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, δηλαδή το υψηλής εκπαίδευσης εργατικό δυναμικό της και τους δυναμικούς της κλάδους όπως εκείνος του τουρισμού, ενάντια τόσο στις δυσμενείς επιδράσεις της βαθιάς οικονομικής ύφεσης όσο και την ύπαρξη χρόνιων στρεβλώσεων και δυσχερειών.

Στο πλαίσιο των ως άνω προβληματισμών, το παρόν τεύχος της *Ελληνικής Οικονομίας* παρουσιάζει αρχικά, ως είθισται, τις πλέον πρόσφατες εξελίξεις στο διεθνές και εγχώριο περιβάλλον, καλύπτοντας ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα οικονομικών παραμέτρων. Στη συνέχεια φιλοξενούνται τρία άρθρα. Το πρώτο άρθρο παρουσιάζει αναλυτικά την πορεία της ανταγωνιστικότητας στην Ελλάδα, σύμφωνα με μια σειρά δεικτών που καταρτίζονται και δημοσιεύονται από διεθνείς οργανισμούς. Η ανάλυση καταδεικνύει από την μία πλευρά την πρόοδο που έχει συντελεστεί, ενώ εστιάζει παράλληλα στους προβληματικούς παράγοντες και τα αδύνατα σημεία, εντοπίζοντας τις βασικές προκλήσεις. Το δεύτερο άρθρο θίγει ένα ιδιαίτερα κρίσιμο φαινόμενο, αυτό της μετανάστευσης Ελλήνων στο εξωτερικό. Εστιάζει στο ζήτημα της μετανάστευσης ατόμων υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, το οποίο συνδέεται με τη λεγόμενη «διαρροή εγκεφάλων», και προτείνει πολιτικές για την αντιμετώπισή της μέσω μεταρρυθμίσεων που θα αναμορφώσουν το εγχώριο τοπίο επαγγελματικών και επιχειρηματικών ευκαιριών. Το τρίτο άρθρο αγγίζει το θέμα του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα από μια διαφορετική διάσταση. Διακρίνοντας τα τεράστια και πολλαπλασιαστικά οφέλη του, επικεντρώνεται σε δύο από τους βασικότερους παράγοντες που επηρεάζουν και καθορίζουν την ανάπτυξή του: Το διοικητικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των πολιτιστικών χώρων και τον προγραμματισμό των δράσεων που μπορούν να οδηγήσουν στην περαιτέρω ανάπτυξή του.

Αικατερίνη Τσούμα
Ερευνήτρια ΚΕΠΕ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ

Αθανάσιος Χαρέμης, Βοηθός Έρευνας ΚΕΠΕ, υποψήφιος διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πειραιώς

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- Σύμφωνα με την Έκθεση *Economic Outlook* του ΟΟΣΑ¹, οι προβλέψεις για την παγκόσμια οικονομία είναι συγκρατημένες, η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα, ενώ το δυνητικό ΑΕΠ υποχωρεί. Τονίζεται επίσης ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης έχουν σταθεροποιηθεί σε χαμηλά επίπεδα, λόγω της διατήρησης της ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων σε επίπεδα χαμηλότερα του ιστορικού μέσου όρου. Στο πλαίσιο αυτό, συμπεραίνεται ότι η παγκόσμια οικονομία απέχει σημαντικά από το μονοπάτι της υγιούς ανάπτυξης, δεδομένης και της διεθνούς αβεβαιότητας. Στις προτάσεις του ΟΟΣΑ αποτυπώνεται η αναγκαιότητα, οι κυβερνήσεις να υιοθετήσουν μέτρα νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, αλλά και να προχωρήσουν σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης, ιδίως στις χώρες της Ευρώπης.
- Όπως σημειώνεται, η ανάπτυξη παραμένει εύθραυστη, ενώ οι ρυθμοί ανάπτυξης διαφοροποιούνται σε πολλές περιοχές του πλανήτη. Η παγκόσμια αύξηση του ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα διαμορφωθεί στο 3,3% για το 2014, ενώ αναμένεται να ανέλθει σε 3,7% το 2015 και 3,9% το 2016, διατηρούμενη σε χαμηλότερα επίπεδα από το μακροπρόθεσμο μέσο όρο. Στην Ευρωζώνη ο ρυθμός ανάπτυξης αναμένεται να διαμορφωθεί στο 0,8% το 2014, στο 1,1% το 2015 και στο 1,7% το 2016. Μια παρατεταμένη στασιμότητα στη ζώνη του ευρώ θα μπορούσε να επιβραδύνει την παγκόσμια ανάπτυξη, με αλυσιδωτές συνέπειες σε άλλες οικονομίες μέσω του εμπορίου και των οικονομικών δεσμών. Ταυτόχρονα, σημειώνεται ότι η Ευρώπη παραμένει ευάλωτη σε αρνητικά νέα, που τροφοδοτούν την αβεβαιότητα και πλήττουν την πραγματική οικονομία. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) θα πρέπει να αναλάβει πιο ενεργό ρόλο, για την τόνωση της ρευστότητας και της ζήτησης, με παράλληλη υιοθέτηση μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής, ώστε να υπάρξει χρόνος για βαθύτερες διαρθρωτικές αλλαγές, για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης.
- Όσον αφορά τις μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες, οι αναπτυξιακές επιδόσεις τους αναμένεται να παρουσιάσουν σημαντικές αποκλίσεις τα επόμενα έτη. Οι ρυθμοί ανάπτυξης της Κίνας εκτιμάται ότι θα επιβραδυνθούν και θα διαμορφωθούν στο 7,3% το 2014, στο 7,1% το 2015 και στο 6,9% το 2016. Προβληματισμό για την Κίνα δημιουργεί η αύξηση του δανεισμού και των μη-τραπεζικών πιστώσεων, που προκαλεί ανησυχία για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Επιπροσθέτως, η συνεχής πτώση των τιμών του πετρελαίου, που υποχώρησε για πρώτη φορά μετά το 2009 κάτω από τα 60 δολάρια/βαρέλι και με τις χώρες του ΟΠΕΚ και τη Ρωσία να μη μειώνουν την παραγωγή, η συναλλαγματική κρίση στη Ρωσία, με το ρούβλι να υποχωρεί κατά περισσότερο από 50% σε σχέση με το δολάριο και το βασικό επιτόκιο να αυξάνεται στο 17% από 10,5%, αυξάνουν τη μεταβλητότητα στις αναδυόμενες αγορές.
- Η ενίσχυση της ρευστότητας από τις Κεντρικές Τράπεζες δείχνει να ευνοεί την οικονομική δραστηριότητα ιδίως στις ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ, η εκτίμηση για τον ρυθμό αύξη-

1. <http://www.oecd.org/eco/economicoutlook.htm>.

σης του ΑΕΠ κατά το γ' τρίμηνο αναθεωρήθηκε στο 3,9%, έναντι αρχικής εκτίμησης για 3,5%, όταν το β' τρίμηνο ενισχύθηκε κατά 4,6%. Η ανοδική αυτή αναθεώρηση οφείλεται στην αύξηση των καταναλωτικών δαπανών κατά 2,2% και στην ενίσχυση των επενδύσεων κατά 10,7%. Στην Ευρώπη, διαπιστώνεται αυξανόμενος κίνδυνος της στασιμότητας στην οικονομική δραστηριότητα, η οποία θα μπορούσε να προκαλέσει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για όλο τον κόσμο, ενώ η Ιαπωνία βρίσκεται σε φάση τεχνητής ύφεσης, μετά από δύο καταγεγραμμένα τρίμηνα μείωσης του ΑΕΠ.

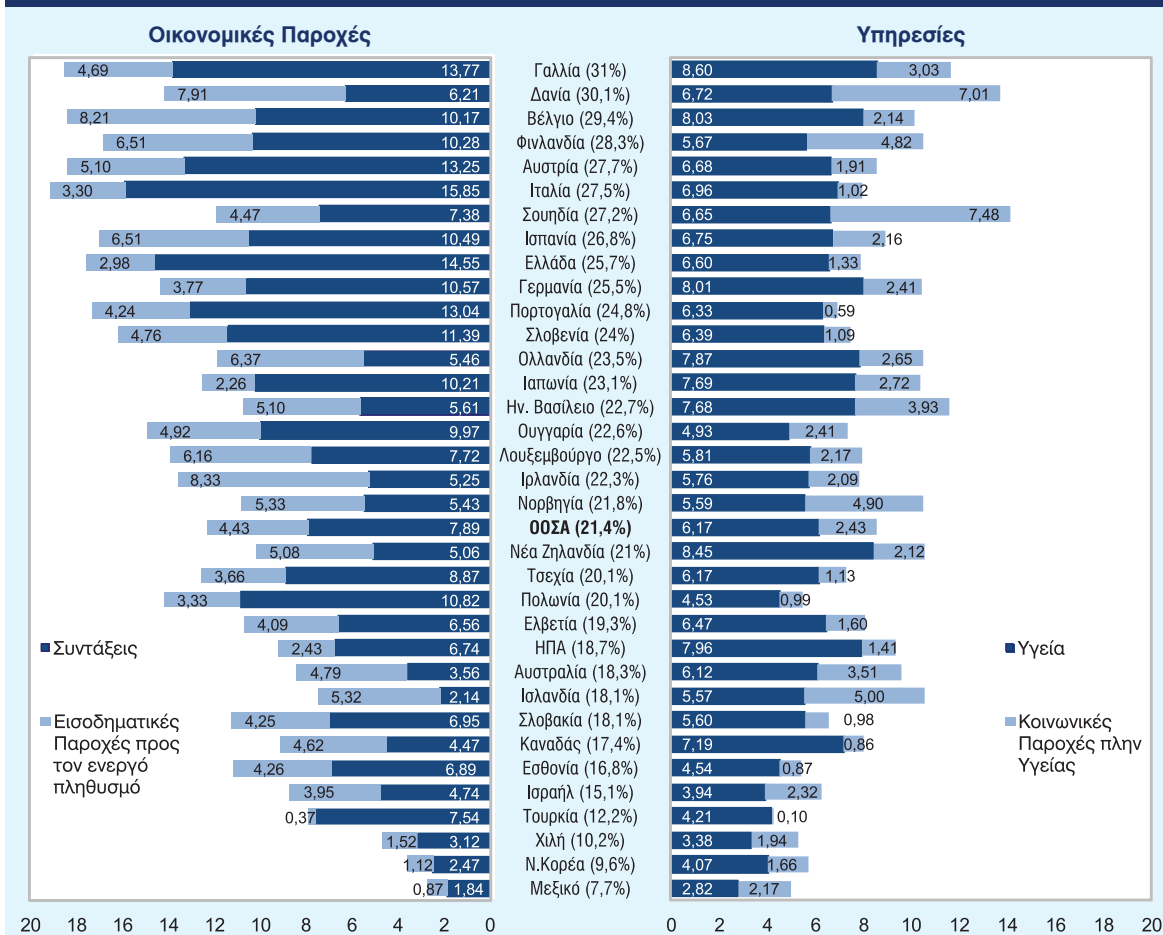
- Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σε έκθεσή² του αναλύει το μείζον πρόβλημα της ανεργίας των νέων στην Ευρώπη, σημειώνοντας ότι δεν μπορεί να επιλυθεί αποκλειστικά και μόνο από την ανάπτυξη της οικονομίας, δεδομένων ιδίως των χαμηλών επενδύσεων και της παραγωγικότητας. Η υψηλή ανεργία των νέων οδηγεί σε διάβρωση των δεξιοτήτων και μείωση της παραγωγικότητας, πλήττει την κοινωνική συνοχή, διευρύνει τις ανισότητες μεταξύ των γενεών, ενώ σε χώρες που πλήττονται έντονα από γήρανση του πληθυσμού, επιβαρύνει σημαντικά τα συνταξιοδοτικά συστήματα και τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον, πολύ αυξημένη είναι η εκροή ανθρωπίνου δυναμικού, με υψηλές δεξιότητες, γνώσεις και κατάρτιση (brain drain), γεγονός που υπονομεύει τη μελλοντική ανάπτυξη. Για το λόγο αυτό συνιστά μια πολυδιάστατη σειρά μεταρρυθμίσεων. Στις προτάσεις περιλαμβάνονται προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, οικονομικά αποδοτικές πολιτικές για την ευκολότερη εύρεση εργασίας, την παροχή φορολογικών κινήτρων για την ενίσχυση της απασχόλησης, την άρση των εμποδίων και των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας, την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την υποβοήθηση της επιχειρηματικότητας και των νεοφυών επιχειρήσεων (start-ups).
- Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's αναβάθμισε τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ιρλανδίας κατά μια βαθμίδα από "A-" σε "A", με σταθερές προοπτικές. Η αναβάθμιση αυτή οφείλεται στις εκτιμήσεις για ισχυρή ανάπτυξη της ιρλανδικής οικονομίας, που αναμένεται να φτάσει στο 3,7% μεταξύ του 2014 και 2016. Η ιταλική οικονομία υποβαθμίστηκε από τον ίδιο οίκο αξιολόγησης σε "BBB-" από "BBB" με σταθερές προοπτικές, λόγω των ισχνών ρυθμών ανάπτυξης, που εκτιμώνται στο 0,2% του ΑΕΠ για το 2015 και μέσο ρυθμό ανάπτυξης έως το 2017 σε 0,5%. Παράλληλα, όπως σημειώνεται στην έκθεση, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζεται η μεταρρυθμιστική προσπάθεια που πραγματοποιείται, η οικονομία έχει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της υψηλής ανεργίας, αλλά και της ασθενούς εγχώριας ζήτησης.
- Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ με τίτλο "OECD Pensions Outlook 2014", η χαμηλή ανάπτυξη, αλλά και το περιβάλλον χαμηλών επιτοκίων, φαίνεται να επιδεινώνουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα, δεδομένου του δημογραφικού προβλήματος και της γήρανσης του πληθυσμού, ιδίως στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Η κρίση, βέβαια, ώθησε τις περισσότερες κυβερνήσεις να επιταχύνουν τις μεταρρυθμίσεις για να ενισχύσουν τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων, κυρίως στο ζήτημα της χρηματοδότησης, με στόχο τη δικαιότερη κατανομή των βαρών μεταξύ των γενεών.
- Σύμφωνα με την εν λόγω έκθεση, η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης συμβάλλει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων των συνταξιοδοτικών συστημάτων, εντούτοις τονίζεται ότι απαιτείται υποστήριξη των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στη διαδικασία εύρεσης και διατήρησης της εργασίας τους, πολιτικές για την αντιμετώπιση των ηλικιακών διακρίσεων, βελτίωση των συνθηκών εργασίας και αύξηση των ευκαιριών κατάρτισης. Πολλά κράτη επίσης έχουν υλοποιήσει μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της αποταμίευσης, με στόχο τη συνταξιοδότηση.

2. Banerji A. et al. (2014), "Youth Unemployment in Advanced Economies in Europe: Searching for Solutions", IMF Staff Discussion Note. SDN/14/11.

Τέλος υπογραμμίζεται ότι πρωταρχικό ρόλο έχει η ανάκτηση της εμπιστοσύνης, ιδίως από τους νέους οι οποίοι θα πρέπει να εμπιστεύονται τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος.

- Σε άλλη έκθεση του ΟΟΣΑ³ αναφορικά με τις κοινωνικές δαπάνες στις χώρες μέλη του, σημειώνεται ότι τα τελευταία χρόνια χώρες όπως ο Καναδάς, η Εσθονία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ισλανδία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν προβεί σε σημαντικές μειώσεις των κοινωνικών δαπανών ως ποσοστού του ΑΕΠ. Οι κοινωνικές δαπάνες κατά μέσο όρο στις χώρες του ΟΟΣΑ αντιστοιχούν στο 22% του ΑΕΠ. Η μεγαλύτερη πτώση καταγράφηκε στην Ελλάδα, όπου οι κοινωνικές δαπάνες ως % του ΑΕΠ μειώθηκαν κατά περίπου 2%, από το υψηλό του 2012. Στο Διάγραμμα 1, παρουσιάζονται οι δημόσιες δαπάνες κοινωνικών παροχών για τις χώρες του ΟΟΣΑ, ανά κατηγορία, ως % του ΑΕΠ και παρατηρούμε ότι τις πρώτες 5 θέσεις καταλαμβάνουν η Γαλλία, η Δανία, το Βέλγιο, η Φινλανδία και η Αυστρία, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 9^η θέση με το ποσοστό να διαμορφώνεται στο 25,7% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 1
Δημόσιες κοινωνικές δαπάνες, ανά κατηγορία, ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ,
για το 2012 ή νεότερα διαθέσιμα στοιχεία

Πηγή: ΟΟΣΑ (2014).

3. OECD (2014), "Social Expenditure Update"

<http://www.oecd.org/els/soc/OECD2014-Social-Expenditure-Update-Nov2014-8pages.pdf>.

- Σύμφωνα με την έκθεση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO)⁴, σε παγκόσμιο επίπεδο ο ρυθμός αύξησης των μισθών επιβραδύνθηκε το 2013 στο 2%, από 2,2% το 2012, ενώ, όπως σημειώνεται, για να καλυφθεί η διαφορά σε σχέση με τα προ κρίσης επίπεδα, απαιτείται πρόσθετη άνοδος της τάξης του 3%. Η άνοδος των μισθών παγκοσμίως οφείλεται κυρίως στη σχετική αύξηση στις αναδυόμενες οικονομίες των χωρών του G20, κατά 6,7% το 2012 και κατά 5,9% το 2013. Στον αντίποδα, στις ανεπτυγμένες οικονομίες οι ρυθμοί αύξησης των μισθών δείχνουν να έχουν σταθεροποιηθεί σε σχεδόν μηδενικά επίπεδα, οδηγώντας σε κάμψη της ζήτησης από την πλευρά των νοικοκυριών.
- Στην ίδια έκθεση επισημαίνεται ότι διευρύνεται διεθνώς το χάσμα μεταξύ της παραγωγικότητας της εργασίας –σε όρους αξίας των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών ανά εργαζόμενο– συγκριτικά με την αύξηση των μισθών στις ανεπτυγμένες οικονομίες, γεγονός που διευρύνει τις ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος. Στις προτάσεις πολιτικής που καταγράφει ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας περιλαμβάνεται η υιοθέτηση μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής, δηλαδή της φορολογικής πολιτικής και μέτρων κοινωνικής προστασίας. Επίσης, σημειώνεται ότι απαιτείται μια ολοκληρωμένη στρατηγική για τους κατώτατους βασικούς μισθούς, την ενίσχυση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και την αντιμετώπιση των διακρίσεων κατά ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Τέλος, τονίζεται ότι καταλύτη για την ανάκαμψη της οικονομίας αποτελεί η χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν και να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας.
- Σύμφωνα με μελέτη του ΟΟΣΑ⁵, στις περισσότερες χώρες που συμμετέχουν σε αυτόν, το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων 30 ετών, ενώ το πλουσιότερο 10% του πληθυσμού στις χώρες του ΟΟΣΑ αποκομίζει 9,5 φορές το εισόδημα του φτωχότερου 10%. Επιπλέον, σύμφωνα με τη μελέτη, η διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων, ιδίως για τα νοικοκυριά με το χαμηλότερο εισόδημα, έχει αρνητική και στατιστικά σημαντική επίδραση στη μελλοντική ανάπτυξη των οικονομιών. Η επίδραση αυτή των ανισοτήτων στην οικονομική ανάπτυξη οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι η αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων οδηγεί σε περιορισμό της ανάπτυξης δεξιοτήτων από τους πολίτες με γονείς χαμηλού βαθμού εκπαίδευσης, τόσο σε όρους ετών εκπαίδευσης, όσο και σε όρους ποιότητας εκπαίδευσης. Τα συμπεράσματα της μελέτης συγκλίνουν ότι οι πολιτικές για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων δεν ενέχουν μόνο κοινωνικά οφέλη, αλλά και οφέλη για τη μελλοντική ανάπτυξη των οικονομιών. Οι πολιτικές αναδιανομής, μέσω της φορολογίας και των κοινωνικών παροχών, αποτελούν το βασικότερο εργαλείο για την αντιμετώπιση του προβλήματος, ενώ ιδιαίτερα σημαντικές κρίνονται οι πολιτικές διασφάλισης της ισότητας στην πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση, καθώς και οι ενεργές πολιτικές απασχόλησης που συνδέονται με την αύξηση της παραγωγικότητας.

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

- Οι πολιτικές εξελίξεις στη χώρα μας υπήρξαν ραγδαίες τις τελευταίες δύο εβδομάδες, με την ανακοίνωση της επίσκεψης των διαδικασιών για την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας και τη διεξαγωγή της πρώτης ψηφοφορίας, όπου δεν αναδείχθηκε Πρόεδρος. Ανάλογα με την

4. ILO (2014), "ILO's Global Wage Report 2014/15".

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/documents/publication/wcms_310211.pdf.

5. OECD (2014), "Focus on Inequality and Growth".

<http://www.oecd.org/social/Focus-Inequality-and-Growth-2014.pdf>.

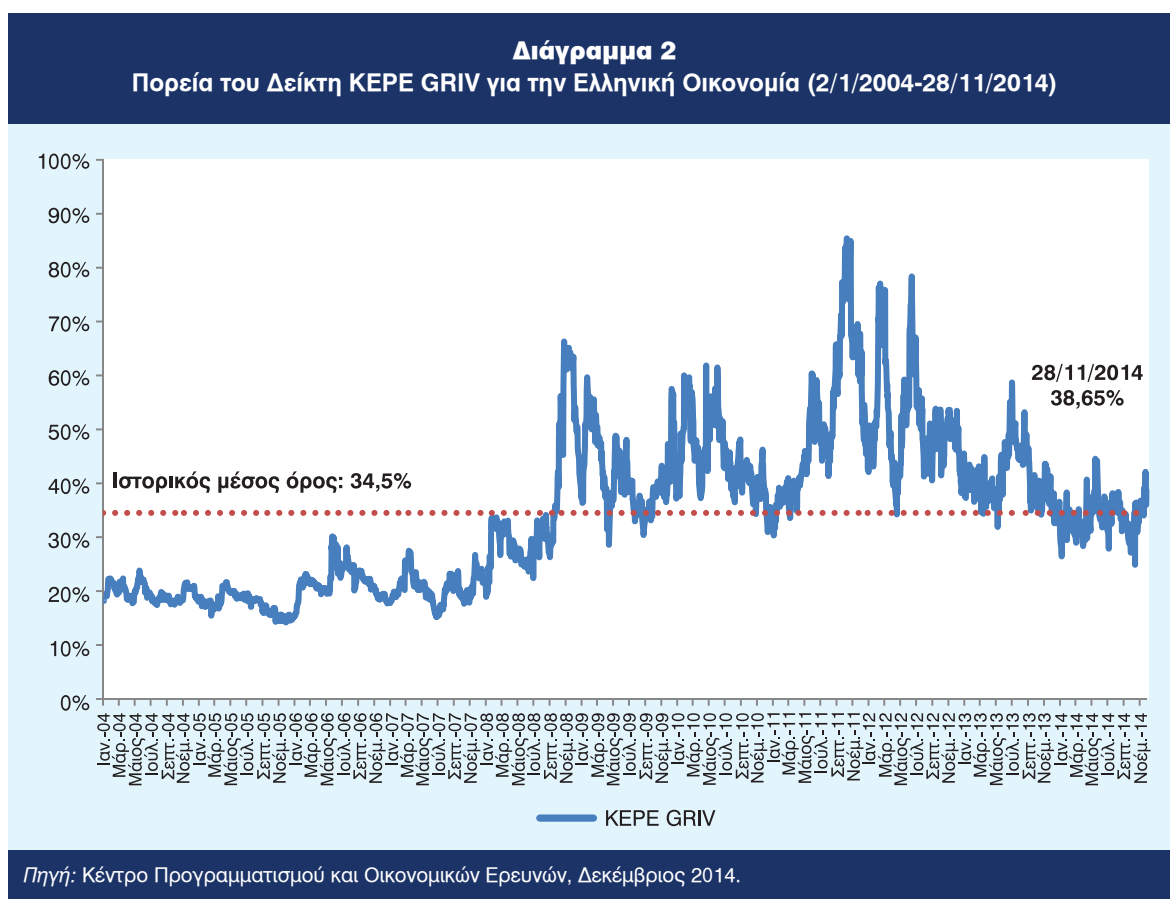
έκβαση της διαδικασίας αυτής και εφόσον δεν επέλθει συμφωνία θα διεξαχθούν εκλογές στις αρχές του 2015. Οι πολιτικές διεργασίες που αναμένεται να ολοκληρωθούν εντός του 1^{ου} διμήνου του 2015, συμπεριλαμβανομένων των διαπραγματεύσεων για την ολοκλήρωση της έκθεσης αξιολόγησης για την ελληνική οικονομία, προκάλεσαν ανησυχίες στις αγορές, λόγω των πιθανών επιπτώσεων από μια παρατεταμένη περίοδο πολιτικής αστάθειας, καθώς οι πολιτικές δυνάμεις διαφωνούν σε ουσιώδη ζητήματα. Στην παρούσα συγκυρία, όπου η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε κρίσιμη καμπή, με τη χειρότερη φάση της κρίσης να έχει ξεπεραστεί, απαιτείται ολοκληρωμένος σχεδιασμός για τη μελλοντική πορεία της ελληνικής οικονομίας, ενώ η ασυμφωνία και η όξυνση του κλίματος ενισχύουν την αβεβαιότητα.

- Η ελληνική οικονομία ξέφυγε από το φάσμα της βαθιάς ύφεσης, καθώς σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που δημοσιοποίησε η ΕΛΣΤΑΤ, το γ' τρίμηνο του 2014, το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε κατά 1,6% έναντι της ίδιας περιόδου του 2013. Εντούτοις, η γενικευμένη αβεβαιότητα που συνδέεται με τις πολιτικές εξελίξεις και αντικατοπτρίζεται στους πρόδρομους δείκτες της οικονομίας, όπως τα επιτόκια των ελληνικών ομολόγων και ο δείκτης του ελληνικού χρηματιστηρίου, δημιουργεί προβληματισμό για την εξέλιξη των μακροοικονομικών δεικτών, αλλά και της πορείας των μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται για την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.
- Στην παρούσα συγκυρία, κρίνεται αναγκαίο το πολιτικό σύστημα να συμφωνήσει ή τουλάχιστον να συγκλίνει σε δέσμη πολιτικών για θεμελιώδη ζητήματα όπως το παραγωγικό πρότυπο της χώρας, την ύπαρξη ολοκληρωμένου σχεδιασμού για την τόνωση των επενδύσεων και των εξαγωγών, την υιοθέτηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την αποτελεσματική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και των ανεξάρτητων θεσμών, τη διαχείριση των δημοσίων οικονομικών για τη διασφάλιση της δημοσιονομικής σταθερότητας και τη δικαιότερη κατανομή των πόρων, με στόχο την ανακούφιση των ασθενέστερων στρωμάτων που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση, ώστε να διασφαλιστεί η κοινωνική συνοχή. Επιπλέον, καίρια για την επόμενη ημέρα κρίνεται η ύπαρξη σχεδιασμού για την κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών του Δημοσίου.
- Σύμφωνα με τον οίκο αξιολόγησης Moody's, η διενέργεια πρόωρων εκλογών αποτελεί αρνητικό πιστωτικό γεγονός⁶, καθώς δημιουργεί αβεβαιότητες και προκαλεί καθυστερήσεις για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων. Ταυτόχρονα, η μη επίτευξη συμφωνίας φαίνεται να αυξάνει τον κίνδυνο έλλειψης ρευστότητας και αδυναμίας χρηματοδότησης της οικονομίας, με δεδομένες τις σημαντικές χρηματοδοτικές ανάγκες για το 2015. Το περιβάλλον αβεβαιότητας, επίσης, σημειώνεται ότι οδηγεί σε αποδυνάμωση της επενδυτικής εμπιστοσύνης, ενώ εκτιμάται ότι θα λειτουργήσει αρνητικά στην οικονομική και επιχειρηματική δραστηριότητα της χώρας.
- Αναλυτικότερα, ο Γενικός Δείκτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών διαμορφώθηκε στις 5/12/2014 στις 1.032,98 μονάδες, παρουσιάζοντας έντονα θετική πορεία τον προηγούμενο μήνα. Εντούτοις, σε τρεις ημέρες ο Γενικός Δείκτης σημείωσε ραγδαία πτώση και αυξημένη μεταβλητότητα, λόγω των ρευστοποιήσεων που ήταν απόρροια του αυξημένου πολιτικού κινδύνου. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Γενικός Δείκτης σημείωσε τις υψηλότερες απώλειες από τις 7 Δεκεμβρίου 1987 (τη λεγόμενη "Μαύρη Δευτέρα" όπου σημειώθηκαν απώλειες της τάξης του -15,03%), υποχωρώντας στις 9/12/2014 κατά 12,78%. Οι εκροές έφτασαν τα €8,4 δισ.
- Το επιτόκιο των 10ετών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στις 10/12/2014 ανήλθε στο επίπεδο του 8,619%, ενώ των τριετών ομολόγων στο 9,762%. Το χάσμα αυτό μεταξύ των ομολό-

6. Moody's (11 Δεκεμβρίου 2014), "Greece: Presidential election risk accelerating early parliamentary elections, a credit negative", Issuer Comment.

γων οφείλεται στην αυξημένη βραχυπρόθεσμη αβεβαιότητα των επενδυτών, με αποτέλεσμα την αναστροφή της καμπύλης επιτοκίων. Η ραγδαία άνοδος των spreads αντικατοπτρίζει τον αυξημένο πολιτικό κίνδυνο και την αβεβαιότητα για την επόμενη ημέρα της ελληνικής οικονομίας, δεδομένης της διάστασης των πολιτικών απόψεων, αλλά και του ότι δεν έχει οριστεί ένας μακρόπνοος σχεδιασμός για την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Στο κλίμα αυτό στις 10 Δεκεμβρίου η ελληνική οικονομία άντλησε περίπου €2,9 δισ. με δύο δημοπρασίες εντόκων γραμματίων. Τα επιτόκια των 3μήνων εντόκων γραμματίων αυξήθηκαν στο 1,8%, από 1,7% με τον δείκτη κάλυψης να υποχωρεί στις 1,32 φορές, από 2,41, ενώ στα 6μηνα έντοκα το επιτόκιο αυξήθηκε στο 2,15%, από 2%.

- Ο δείκτης ΚΕΠΕ GRIV⁷ διαμορφώθηκε στις 28 Νοεμβρίου 2014 σε επίπεδα υψηλότερα του ιστορικού μέσου όρου της περιόδου 2/1/2004-28/11/2014 (34,5%), καθώς ανήλθε στο 38,65% (βλ. Διάγραμμα 2). Ο μέσος όρος για τον Οκτώβριο διαμορφώθηκε στο 37,04%, σε σχέση με τον Σεπτέμβριο, οπότε ήταν 32,63%, αντικατοπτρίζοντας την αυξημένη μεταβλητότητα στην ελληνική αγορά, λόγω των τρεχουσών εξελίξεων.

- Ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG ECFIN) για την Ελλάδα τον μήνα Νοέμβριο παρουσίασε οριακή άνοδο, σε σχέση με τον Οκτώβριο, διατηρούμενος στα επίπεδα του Μαΐου 2008. Η σταθεροποίηση του δείκτη φαίνεται να συνδέεται με την επιστροφή της οικονομίας σε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και τη σταδιακή, έστω και οριακή, αποκλιμάκωση των δεικτών ανεργίας. Πιο συγκεκριμένα, ο δείκτης τον Νοέμβριο διαμορφώ-

7. Ο δείκτης κατασκευάστηκε από το ΚΕΠΕ σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών και τον Καθηγητή κ. Κ. Συρίπουλο.

θηκε στις 102,7 μονάδες (από 102,2 τον Οκτώβριο). Επιπροσθέτως, το οικονομικό κλίμα, τόσο στην Ε.Ε.-28 όσο και στην Ευρωζώνη, παρέμεινε αμετάβλητο με τους σχετικούς δείκτες να διαμορφώνονται στις 104,1 και στις 100,8 μονάδες, αντίστοιχα, τον Νοέμβριο, από τα επίπεδα των 104,2 και 100,7 τον Οκτώβριο.

- Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες και τη Βιομηχανία διατηρήθηκε αμετάβλητος, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο ενισχύθηκε και στις Κατασκευές σημείωσε υποχώρηση. Αναλυτικότερα, οι εκτιμήσεις στον κλάδο Υπηρεσιών παρουσιάζουν σημεία βελτίωσης στην τρέχουσα συγκυρία. Στη Βιομηχανία οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής να μην επιδεινώνονται, αλλά η ζήτηση βελτιώνεται, ενώ τα αποθέματα παρουσιάζουν χαμηλότερη ρευστοποίηση και στο Λιανικό Εμπόριο οι εκτιμήσεις για τις πωλήσεις βελτιώνονται. Στις Κατασκευές οι εκτιμήσεις παραμένουν αρνητικές τόσο για τη δραστηριότητα, όσο και για την απασχόληση.
- Ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης τον Νοέμβριο παρουσίασε μικρή ενίσχυση και διαμορφώθηκε στις -49,9 μονάδες (από -50,9 μονάδες τον Οκτώβριο). Η εξέλιξη αυτή συνδέεται άμεσα με τις προσδοκίες των καταναλωτών για ανάκαμψη της οικονομίας, λόγω ορισμένων ιδιαίτερως θετικών στοιχείων που προέρχονται από την τουριστική περίοδο. Οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για την αγορά εργασίας φαίνεται να παρουσιάζουν στασιμότητα, γεγονός που συνεπάγεται μικρή επιδείνωση των προσδοκιών τους για μελλοντική αποταμίευση.
- Ο εποχικά προσαρμοσμένος δείκτης υπευθύνων προμηθειών στον τομέα μεταποίησης PMI, σύμφωνα με τα στοιχεία της Markit⁸, διατηρήθηκε στις 49,1 μονάδες τον μήνα Νοέμβριο, από 48,8 μονάδες τον Οκτώβριο, διατηρούμενος σε επίπεδα χαμηλότερα από το 50. Τα επίπεδα παραγωγής των ελληνικών εργοστασίων παρέμειναν αμετάβλητα, παρά τη συνεχιζόμενη συρρίκνωση των νέων παραγγελιών, ενώ και οι θέσεις εργασίας μειώθηκαν για έκτο συνεχή μήνα. Συνεχώς φαίνεται να είναι η αύξηση της παραγωγής καταναλωτικών αγαθών, που συμβάλλει στη στήριξη του επιπέδου συνολικής παραγωγής της μεταποίησης. Τέλος, τα στοιχεία του Νοεμβρίου υπέδειξαν έντονη και επιταχυνόμενη μείωση των τιμών παραγωγών.
- Σύμφωνα με την ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ, το εποχικά διορθωμένο ποσοστό ανεργίας τον Σεπτέμβριο διαμορφώθηκε στο 25,7%, από 26% τον Αύγουστο. Ο αριθμός των ανέργων ανήλθε σε 1.241.114 άτομα, ενώ οι απασχολούμενοι αυξήθηκαν κατά 79.247 άτομα σε σχέση με το Σεπτέμβριο του 2013 (αύξηση 2,3%) και ο αριθμός των ανέργων υποχώρησε κατά 123.115 άτομα σε σχέση με τον Σεπτέμβριο του 2013 (μείωση 9,0%). Το ποσοστό ανεργίας στα άτομα ηλικίας 15-24 ετών υποχώρησε στο 49,8% από 57,3% τον ίδιο μήνα του 2013, ενώ για τις ηλικίες 25-34 ετών διαμορφώθηκε στο 36%.
- Σύμφωνα με τα στοιχεία της ετήσιας έκθεσης του πληροφοριακού συστήματος “ΕΡΓΑΝΗ”, ο αριθμός των μισθωτών για το 2014 έφτασε στα 1.531.179 άτομα, αυξημένος κατά 159.729 άτομα σε σχέση με το 2013 (αύξηση της τάξης του 11,65%). Σύμφωνα με τα στοιχεία, η μισθωτή απασχόληση στη χώρα μας φαίνεται να ανακάμπτει, γεγονός που καθρεφτίζεται και στη σταδιακή αποκλιμάκωση των δεικτών ανεργίας. Αναφορικά με τα επιμέρους στοιχεία της έκθεσης, το 40% των εργαζομένων αμείβεται με μισθούς μεγαλύτερους των €1.000, ενώ το 8,95% των εργαζομένων αμείβεται στα όρια του κατώτατου μηνιαίου μισθού. Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η αύξηση κατά 9% των νέων επιχειρήσεων, καθώς δημιουργήθηκαν 17.714 νέες επιχειρήσεις που απασχολούν τουλάχιστον έναν εργαζόμενο. Το 89,6% από αυτές τις επιχειρήσεις είναι

8. Markit Greece Manufacturing PMI (Ελληνικά), 1 Δεκεμβρίου 2014.

<http://www.markiteconomics.com/Survey/PressRelease.mvc/88eb1dd001fb478696d6625947ac9366>.

πολύ μικρές, καθώς απασχολούν έως 10 εργαζομένους. Επίσης, το 45,5%, αυτών δραστηριοποιούνται στους τομείς του λιανικού και χονδρικού εμπορίου και τις υπηρεσίες εστίασης.

- Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος⁹, το 9μηνο του 2014, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κατέγραψε πλεόνασμα της τάξης των €3,8 δισ., υψηλότερο κατά €1,4 δισ. συγκριτικά με το αντίστοιχο διάστημα του 2013. Επιπλέον, το ίδιο διάστημα, το συνολικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασε πλεόνασμα €3,2 δισ., έναντι μόλις €1,4 δισ. το 2013, κυρίως λόγω του πλεονάσματος στο ισοζύγιο υπηρεσιών. Επιπροσθέτως, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών παρουσίασαν αύξηση κατά 8,5% στο 8μηνο σε σχέση με το αντίστοιχο του 2013, ενώ οι εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν κατά 4,2%, και οι εισπράξεις από υπηρεσίες αυξήθηκαν κατά 11,6%.
- Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, το 9μηνο του 2014, το πλεόνασμα του ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων διαμορφώθηκε σε €1,8 δισ., έναντι €2,8 δισ. την αντίστοιχη περίοδο το 2013, ενώ το συνολικό ισοζύγιο μεταβιβάσεων (τρεχουσών και κεφαλαιακών) παρουσίασε πλεόνασμα €4,6 δισ. την ίδια περίοδο, έναντι €6,5 δισ. το 2013. Τέλος, οι άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους, το 9μηνο του 2014 εμφάνισαν καθαρή εισροή ύψους €1,2 δισ., ενώ οι άμεσες επενδύσεις κατοίκων στο εξωτερικό εμφάνισαν καθαρή εκροή ύψους €422 εκατ. Τον Σεπτέμβριο του 2014, οι άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος αυξήθηκαν κατά €173 εκατ., λόγω της συμμετοχής της Eurobank στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής της στο Λουξεμβούργο Eurobank Holding S.A.
- Σύμφωνα με τα οριστικά στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος¹⁰, το 9μηνο του 2014, το Ταξιδιωτικό Ισοζύγιο παρουσίασε πλεόνασμα €10,473 δισ. έναντι πλεονάσματος €9,407 δισ. το αντίστοιχο διάστημα του 2013, σημειώνοντας αύξηση κατά 11,3%. Η αύξηση των ταξιδιωτικών εισπράξεων οφείλεται κυρίως στην αύξηση των αφίξεων κατά 22,2%, καθώς η μέση δαπάνη ανά ταξίδι μειώθηκε κατά 8,8%. Οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών συνέβαλαν με ποσοστό 62,4% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες και αντιστάθμισαν το 77,1% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση των εισπράξεων από τους κατοίκους των χωρών της ΕΕ-28 κατά 14,5%, οι οποίες διαμορφώθηκαν σε 7,39 εκατ. ευρώ, και δευτερευόντως στις εισπράξεις από κατοίκους των λοιπών χωρών εκτός της ΕΕ-28 που διαμορφώθηκαν σε €4,274 δισ. το 9μηνο του 2014, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 6,5% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2013.
- Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, το 10μηνο του 2014 επιτεύχθηκε πρωτογενές πλεόνασμα ύψους €3,463 δισ. ή 1,9% του ΑΕΠ, έναντι πρωτογενούς πλεονάσματος €1,433 δισ. ή 0,8% του ΑΕΠ, για την ίδια περίοδο το 2013. Τον Οκτώβριο, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές του Δημοσίου προς τον ιδιωτικό τομέα ανήλθαν στα €4,2 δισ., ενώ σύμφωνα με τη σχετική ανακοίνωση μέχρι το τέλος του έτους αναμένεται να μειωθούν κατά €1 δισ. Τέλος, οι δαπάνες του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) διαμορφώθηκαν σε 4.118 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 25 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου (4.143 εκατ. ευρώ) και αυξημένες κατά 793 εκατ. ευρώ σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, συμβάλλοντας σε κάποιο βαθμό στην ενίσχυση της ρευστότητας στην πραγματική οικονομία.

9. Τράπεζα της Ελλάδος, "Ισοζύγιο Πληρωμών: Σεπτέμβριος 2014".

http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/Displtem.aspx?Item_ID=4768&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT.

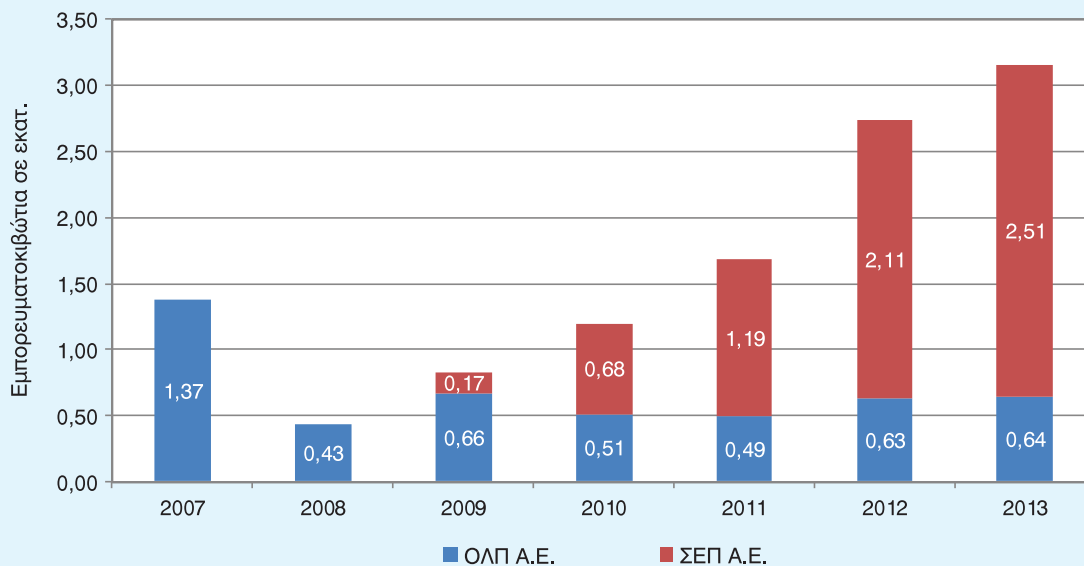
10. Τράπεζα της Ελλάδος, "Εξελίξεις στο Ταξιδιωτικό Ισοζύγιο Πληρωμών: Σεπτέμβριος 2014".

http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/Displtem.aspx?Item_ID=4770&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

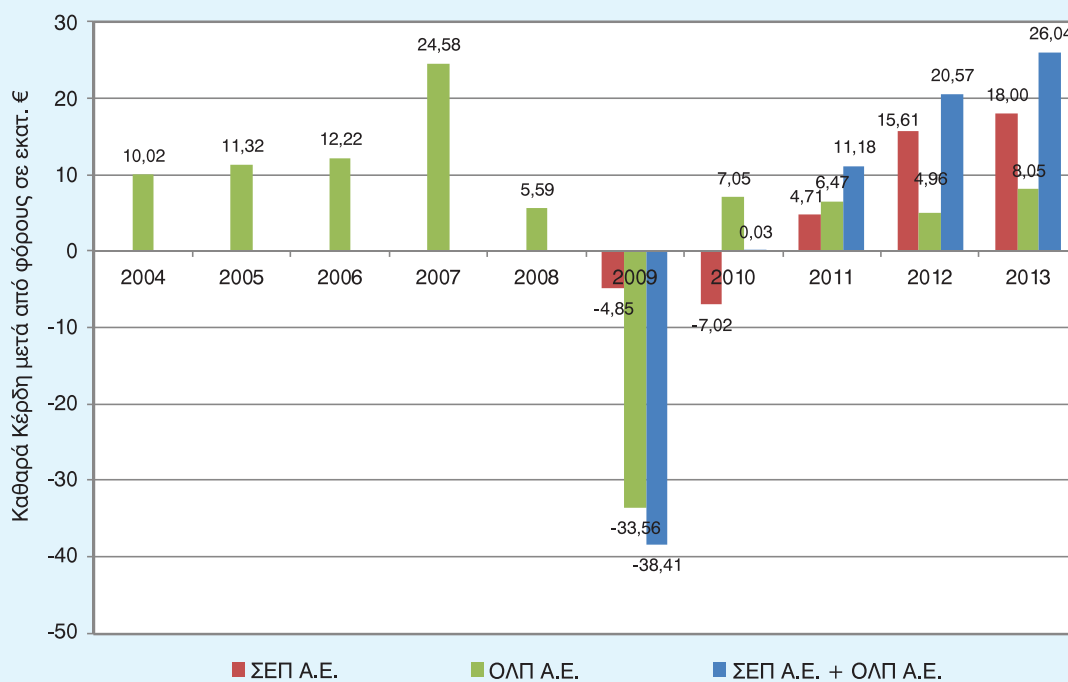
- Με την Υπουργική Απόφαση που εκδόθηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, στο πλαίσιο εφαρμογής του νόμου 4262/2014, καταργείται η υποχρέωση έκδοσης άδειας λειτουργίας για 103 οικονομικές δραστηριότητες, στις οποίες εντάσσονται 897 επαγγέλματα, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 14,3% του ΑΕΠ. Στόχος είναι ο περιορισμός των γραφειοκρατικών βαρών και η μείωση του κόστους ίδρυσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων, στον τομέα της μεταποίησης. Πιο συγκεκριμένα, ο απαιτούμενος χρόνος για την ίδρυση επιχείρησης αναμένεται να περιοριστεί κατά 2-3 μήνες, ενώ καταργείται και το καταβαλλόμενο παράβολο.
- Επίσης, θεσμοθετήθηκε στην Ελλάδα το ειδικό «Λευκό Μητρώο Συνεπών Επιχειρήσεων», με την ονομασία «ΠΕΡΣΕΑΣ». Το σύστημα «ΠΕΡΣΕΑΣ» έχει ως σκοπό τον εντοπισμό, την ανάδειξη και την επιβράβευση της υγιούς και υψηλής κοινωνικής προστιθέμενης αξίας των επιχειρήσεων. Κριτήρια ένταξης αποτελούν η συστηματική συμμόρφωση των επιχειρήσεων με την εργατική και ασφαλιστική νομοθεσία, η έλλειψη καταγγελιών για παραβάσεις και η διατήρηση ή αύξηση της απασχόλησης. Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία σε συνδυασμό με το νέο «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», το οποίο προϋποθέτει την ανάληψη πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, επιπλέον της ελάχιστης συμμόρφωσης και περιλαμβάνει την ευθύνη των επιχειρήσεων έναντι της κοινωνίας, αποτελούν σημαντικά βήματα για την υγιή επιχειρηματικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Σύμφωνα με ανακοίνωση του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, εγκρίθηκε η προδημοσίευση προσκλήσεων για δύο εμπροσθοβαρείς δράσεις, στο πλαίσιο του νέου ΕΣΠΑ 2014-2020, συνολικού ύψους €100 εκατ. Οι δύο δράσεις, έχουν προϋπολογισμό €50 εκατ. έκαστη και αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό και τη στήριξη της μικρής και μεσαίας επιχειρηματικότητας. Η πρώτη δράση αφορά άνεργους εγγεγραμμένους στον ΟΑΕΔ, για την ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων ύψους από €25-40 χιλιάδες, με 100% ενίσχυση του συνολικού προϋπολογισμού και δυνατότητα προκαταβολής της Δημόσιας Δαπάνης έως 40%. Η δεύτερη δράση αφορά υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις (πλην τουριστικών) για επενδύσεις ύψους από €20.000 έως και €300.000, με στόχο την ενίσχυση της εξωστρέφειας, την αναβάθμιση και τη διεύδυση σε νέες αγορές.
- Η Γενική Συνέλευση των μετόχων του ΟΛΠ με απαρτία 82,62% ενέκρινε το αναθεωρημένο σχέδιο του «Φιλικού Διακανονισμού» μεταξύ του ΟΛΠ και της Cosco. Με την απόφαση αυτή μπορεί να προχωρήσει η υλοποίηση των προγραμματισμένων επενδύσεων ύψους €230 εκατ. στο λιμάνι του Πειραιά, οι οποίες εκτιμάται ότι θα ενισχύσουν τις προοπτικές αναβάθμισης στο 3ο μεγαλύτερο λιμάνι στη Μεσόγειο, κάτι που έχει επιτευχθεί μετά την έναρξη της δραστηριοποίησης της Cosco στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το υπάρχον πλάνο υλοποίησης, η δυναμικότητα των Προβλητών II και III αναμένεται να ανέλθει σε 6,2 εκατ. TEU (εμπορευματοκιβώτια) από 3,7 εκατ.
- Στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζεται η διακίνηση Εμπορευματοκιβωτίων για την περίοδο 2007-2013, και στο Διάγραμμα 4 τα κέρδη μετά από φόρους, για την περίοδο 2004-2013 για τις εταιρείες Σταθμός Εμπορευματοκιβωτίων Πειραιά (ΣΕΠ Α.Ε.) και ΟΛΠ Α.Ε., όπου παρατηρείται η σημαντική συνολική αύξηση της συνολικής διακίνησης του λιμανιού του Πειραιά, ως αποτέλεσμα των επενδύσεων που έχουν ήδη υλοποιηθεί και η εντυπωσιακή αύξηση της κερδοφορίας. Σύμφωνα με μελέτη της Εθνικής Τράπεζας (Απρίλιος 2013), η αύξηση της διακίνησης εμπορευματοκιβωτίων από το λιμάνι του Πειραιά αναμένεται να οδηγήσει σε αύξηση της προστιθέμενης αξίας κατά €5,1 δισ. μέχρι το 2018 (ήτοι 2,5% του ΑΕΠ) δημιουργώντας περίπου 125.000 νέες θέσεις εργασίας.

Διάγραμμα 3
Διακίνηση Εμπορευματοκιβωτίων για τις εταιρείες ΣΕΠ Α.Ε. και ΟΛΠ Α.Ε.
για την περίοδο 2007-2012

Πηγή: ΟΛΠ Α.Ε. και ΣΕΠ Α.Ε.

Διάγραμμα 4
Κέρδη μετά από φόρους για τις εταιρείες ΣΕΠ Α.Ε. και ΟΛΠ Α.Ε. για την περίοδο 2004-2012

Πηγή: ΟΛΠ Α.Ε. και ΣΕΠ Α.Ε.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ρ. Καραγιάννη, Α. Κώση, Ερευνήτριες ΚΕΠΕ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας στη διεθνή βιβλιογραφία προσεγγίζεται μέσω πολλαπλών παραγόντων. Όλοι, όμως, συγκλίνουν στο ίδιο γενικό συμπέρασμα ότι ανταγωνιστική θεωρείται η οικονομία που παρουσιάζει αυξημένη ανάπτυξη με συνεχή βελτίωση της παραγωγικότητας (Aiginger, 2006). Τα κράτη ανταγωνίζονται να δημιουργήσουν τις πολιτικές, να δρομολογήσουν τις διαρθρωτικές αλλαγές, να διορθώσουν τις όποιες δυσλειτουργίες των αγορών και να δημιουργήσουν το θεσμικό πλαίσιο που ενισχύει την εμπιστοσύνη, παράγει κοινωνικό κεφάλαιο, ενθαρρύνει και διευκολύνει την επιχειρηματικότητα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για περισσότερες και ποιοτικά καλύτερες θέσεις εργασίας, βελτιώνει τις δεξιότητες των εργαζομένων, δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες και ενισχύει τη συνοχή της κοινωνίας και την ποιότητα ζωής των πολιτών. Ως απόρροια των παραπάνω δράσεων, σύμφωνα με τον Porter (1990), η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας συνδέεται με την αύξηση της εθνικής παραγωγικότητας, ενώ ο Krugman (1994) υποστηρίζει ότι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας πρέπει να συνδέεται και με την ενδυνάμωση της ευημερίας. Την κατεύθυνση αυτή υιοθετεί και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βάσει της οποίας η ανταγωνιστικότητα ενός κράτους συνεπάγεται υψηλό και αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο, με το χαμηλότερο δυνατό επίπεδο ανεργίας σε αειφόρο βάση (Aiginger, 2006).

Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας αναφέρεται συχνά ως ένα από τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Το πρόγραμμα διαρθρωτικών αλλαγών που εφαρμόζεται τα τελευταία έτη στην Ελλάδα περιλαμβάνει μία σειρά από νομοθετικές παρεμβάσεις όπως: η ενίσχυση του ανταγωνισμού και της ρευστότητας των επιχειρήσεων, η διευκόλυνση των ιδιωτικών επενδύσεων και, κυρίως, των άμεσων ξένων επενδύσεων, η βελτίωση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις, η παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, η απλοποίηση και η επιτάχυνση της διαδικασίας σύστασης, αδειοδότησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων, η στήριξη της επιχειρηματικότητας με ιδιαίτερη έμφαση στη στήριξη των ΜΜΕ, ο ανασχεδιασμός των διοικητικών διαδικασιών, το άνοιγμα των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών κ.ά. με απώτερους στόχους την επιτυχή έξοδο από την κρίση, την ανάκτηση της αναπτυξιακής πορείας και την παραμονή σε αυτήν, τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας και καλύτερης ποιότητας ζωής και την εν γένει βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

2. ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Για την εκτίμηση της ανταγωνιστικότητας υπολογίζονται διάφοροι δείκτες από διεθνείς οργανισμούς, όπως της Παγκόσμιας Τράπεζας, του World Economic Forum, του International Institute for Management Development και του Lisbon Council και της Berenberg Bank (Πίνακας 1). Χρησιμοποιείται πλήθος μικροοικονομικών και μακροοικονομικών στοιχείων για κάθε χώρα και οι σχετικοί δείκτες αποτυπώνουν πολλαπλές διαστάσεις του θέματος. Η Ελλάδα κατατάσσεται σε χαμηλή θέση σε σχέση με τους δείκτες ανταγωνιστικότητας και η θέση της με όλες τις προσεγγίσεις παρουσιάζεται δυσμενής, αν και σε επιμέρους υποδείκτες παρουσιάζεται σημαντική πρόοδος κατά την τελευταία περίοδο και αναδεικνύονται αναπτυξιακές προοπτικές και δυνατά σημεία.

Πίνακας 1
Κατάταξη (ranking) της Ελλάδας με βάση τους δείκτες ανταγωνιστικότητας

Διαστάσεις δεικτών	Θέση της Ελλάδας/Αριθμός χωρών		
Doing Business ¹			
	2010 Αριθμός χωρών 183	2014 Αριθμός χωρών 189	2015 Αριθμός χωρών 189
Ευκολία στην ίδρυση επιχειρήσεων (Ease of Doing Business)	109	65	61
Έναρξη επιχειρήσεων (Starting Business)	140	57	52
Αδειοδότηση κατασκευών (Dealing with Construction Permits)	50	90	88
Πρόσβαση στην ηλεκτροδότηση (Getting Electricity)	147	73	80
Μεταγραφές ακινήτων (Registering Property)	107	170	116
Πρόσβαση σε χρηματοοικονομική πίστωση (Getting Credit)	87	67	71
Προστασία επενδυτών (Protecting Investors)	154	61	62
Αποπληρωμή φόρων (Paying Taxes)	76	41	59
Εξωστρέφεια (Trading Across Borders)	80	50	48
Εκτέλεση συμβάσεων (Enforcing Contracts)	89	155	155
Επίλυση χρεοκοπίας (Resolving Insolvency)	43	51	52
Global Competitiveness Index ²			
	2009-2010 Αριθμός χωρών 133	2013-2014 Αριθμός χωρών 148	2014-2015 Αριθμός χωρών 144
Συνολικός δείκτης (Overall)	71	91	81
Βασικές προϋποθέσεις (Basic requirements)	56	88	76
Θεσμοί (Institutions)	70	103	85
Υποδομές (Infrastructure)	47	38	36
Μακροοικονομικό περιβάλλον (Macroeconomic environment)	103	147	135
Υγεία και πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Health and primary education)	41	35	41
Ενισχυτές αποδοτικότητας (Efficiency enhancers)	57	67	65
Ανώτατη εκπαίδευση και μετεκπαίδευση (Higher education and training)	43	41	44
Αποδοτικότητα της αγοράς αγαθών (Goods market efficiency)	75	108	85
Αποδοτικότητα της αγοράς εργασίας (Labor market efficiency)	116	127	118
Ανάπτυξη χρηματοοικονομικών αγορών (Financial market development)	83	138	130
Τεχνολογική ετοιμότητα (Technological readiness)	53	39	39
Μέγεθος αγορών (Market size)	34	47	49
Παράγοντες καινοτομίας (Sophistication Factors)	66	81	74
Επιχειρησιακή οργάνωση (Business sophistication)	66	83	74
Καινοτομία (Innovation)	65	87	79

Πίνακας 1 (συνέχεια)

Διαστάσεις δεικτών	Θέση της Ελλάδας/Αριθμός χωρών		
World Competitiveness Scoreboard ³			
	2010 Αριθμός χωρών 60	2013 Αριθμός χωρών 60	2014 Αριθμός χωρών 60
Συνολικός (Overall)	46	54	57
Οικονομική αποδοτικότητα (Economic Performance)	48	59	60
Εγχώρια οικονομία (Domestic Economy)	31	60	59
Διεθνές εμπόριο (International Trade)	56	45	37
Διεθνείς επενδύσεις (International Investment)	48	50	51
Απασχόληση (Employment)	48	60	60
Τιμές (Prices)	40	5	7
Κυβερνητική αποδοτικότητα (Government Efficiency)	54	56	57
Δημόσια χρηματοδότηση (Public Finance)	58	52	59
Δημοσιονομική πολιτική (Fiscal Policy)	47	54	54
Θεσμικό πλαίσιο (Institutional Framework)	43	55	55
Νομοθεσία επιχειρήσεων (Business Legislation)	41	45	40
Κοινωνική υποδομή (Societal Framework)	39	40	40
Αποδοτικότητα επιχειρήσεων (Business efficiency)	45	47	54
Παραγωγικότητα & αποδοτικότητα (Productivity & Efficiency)	30	32	37
Αγορά εργασίας (Labor Market)	50	48	52
Χρηματοδότηση (Finance)	38	54	53
Πρακτικές Διοίκησης (Management Practices)	44	48	51
Συμπεριφορές και αξίες (Attitudes and Values)	45	48	53
Υποδομές (Infrastructure)	33	35	39
Βασική υποδομή (Basic Infrastructure)	31	37	45
Τεχνολογική υποδομή (Technological Infrastructure)	35	39	46
Επιστημονική υποδομή (Scientific Infrastructure)	35	41	39
Υγεία και Περιβάλλον (Health and Environment)	28	26	26
Εκπαίδευση (Education)	32	29	34
The Euro Plus Monitor ⁴			
	2011 Αριθμός χωρών 17	2012 Αριθμός χωρών 20	2013 Αριθμός χωρών 20
Διαδικασία προσαρμογής (Adjustment Progress)	2	1	1
Προσαρμογή εμπορικού ισοζυγίου (External adjustment)	5	5	7
Δημοσιονομική προσαρμογή (Fiscal adjustment)	1	1	1
Προσαρμογή εργατικού κόστους (Labour cost adjustment)	6	3	2
Πρόοδος μεταρρυθμίσεων (Reform drive)	Μη διαθέσιμο	1	1
Οικονομική ευρωστία (Fundamental Health)	17	20	17
Μακροχρόνια ανάπτυξη (Growth)	13	16	18
Ανταγωνιστικότητα (Competitiveness)	16	16	18
Δημοσιονομική σταθερότητα (Fiscal sustainability)	17	20	15
Χρηματοοικονομική προσαρμοστικότητα (Resilience)	15	13	13

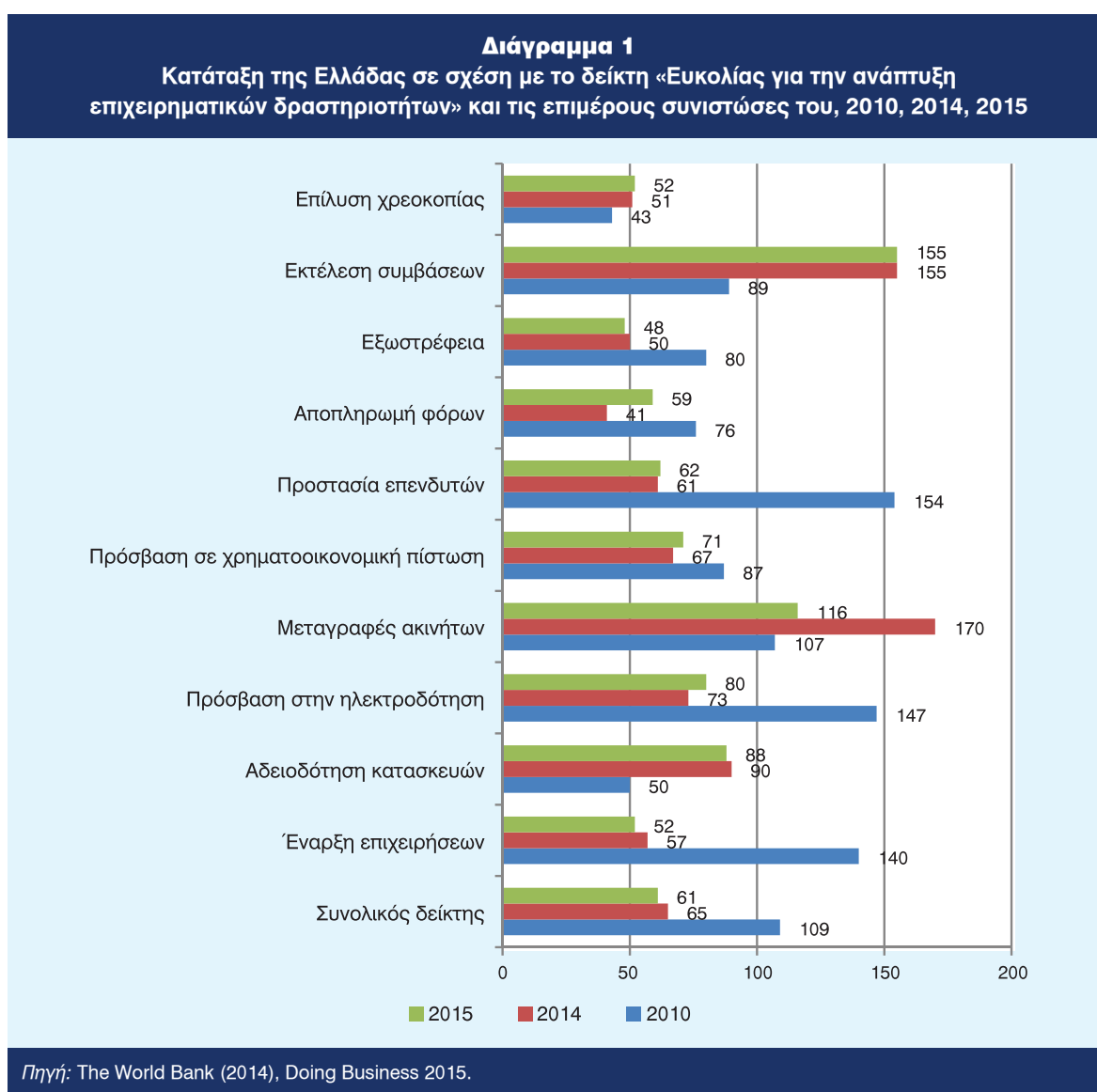
* Από το 2014 και μετά οι κατατάξεις έχουν αλλάξει λόγω αλλαγής της μεθοδολογίας και αναθεώρησης των στοιχείων.

Πηγή: ¹ The World Bank 2014, ² World Economic Forum 2014, ³ IMD 2014, ⁴ Berenberg and Lisbon Council 2013.

Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας

Η ετήσια έκθεση Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας καταρτίζει το συνολικό δείκτη «Ευκολίας για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (Ease of Doing Business)», ο οποίος προκύπτει από τη στάθμιση 10 επιμέρους δεικτών που αναφέρονται: στην έναρξη επιχειρήσεων, την αδειοδότηση των κατασκευών, την πρόσβαση στην ηλεκτροδότηση, τις μεταγραφές των ακινήτων, την πρόσβαση σε χρηματοοικονομική πίστωση, την προστασία των επενδυτών, την αποπληρωμή φόρων, την εξωστρέφεια, την εκτέλεση συμβάσεων και την επίλυση χρεοκοπίας.

Σύμφωνα με την έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας (2014), η Ελλάδα έχει βελτιώσει τη θέση της ως προς το συνολικό δείκτη σε σχέση με τα προηγούμενα έτη και το 2015 κατατάσσεται στην 61^η θέση σε σύνολο 189 οικονομιών έναντι της 65^{ης} του 2014 (Πίνακας 1, Διάγραμμα 1). Η χώρα μας παρουσιάζει μια συνεχή βελτίωση της κατάταξής της από το 2010 και μετά και βρίσκεται πλέον 48 θέσεις υψηλότερα στη γενική κατάταξη έναντι του 2010 (109^η θέση)¹. Η Ελλάδα έχει

1. Σημειώνεται ότι όλες οι κατατάξεις από το 2014 και μετά έχουν αλλάξει λόγω αλλαγής της μεθοδολογίας και αναθεώρησης των στοιχείων και οι συγκρίσεις με προηγούμενα έτη δεν είναι απολύτως ακριβείς, ωστόσο σκιαγραφείται η κατεύθυνση των αλλαγών τόσο της συνολικής κατάταξης όσο και των επιμέρους δεικτών.

διατηρήσει ένα σταθερό ρυθμό μεταρρυθμίσεων, όπως και η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την παγκόσμια οικονομική κρίση, οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν στην αποκατάσταση της οικονομικής ανάπτυξης.

Η Ελλάδα κατατάσσεται στην τέταρτη θέση μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ σε σχέση με τον αριθμό μεταρρυθμίσεων (20) από το 2005, μετά την Πορτογαλία, την Τσεχία και την Πολωνία. Η θέση της χώρας μας βελτιώθηκε και η απόστασή της από την καλύτερη επίδοση² από 37,9% το 2010 μειώθηκε στο 33,3% το 2015 (Πίνακας 2).

Πίνακας 2
Δείκτης επίδοσης της Ελλάδας σε σχέση με τη χώρα που παρουσιάζει τη βέλτιστη επίδοση από το 2005, 2010-2015

Έτος	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Γενικός Δείκτης	62,2	60,1	60,6	62,6	65,0	66,7
Έναρξη επιχειρήσεων	70,9	70,8	78,7	78,6	89,2	90,7
Αδειοδότηση κατασκευών	68,6	68,6	68,6	72,3	72,4	72,3
Πρόσβαση στην ηλεκτροδότηση	76,7	76,7	76,7	76,7	76,7	76,7
Μεταγραφές ακινήτων	59,8	42,4	42,4	43,2	43,1	61,2
Πρόσβαση σε χρηματοοικονομική πίστωση	56,3	56,3	56,3	56,3	50,0	50,0
Προστασία επενδυτών	33,3	33,3	33,3	46,7	57,5	57,5
Αποπληρωμή φόρων	78,3	78,3	78,7	80,7	81,3	78,3
Εξωστρέφεια	77,0	77,2	77,3	79,3	80,3	80,8
Εκτέλεση συμβάσεων	52,9	51,0	49,1	48,0	43,7	43,6
Επίλυση χρεοκοπίας	47,5	46,5	45,0	44,0	55,8	56,0

Σημείωση: Ο δείκτης επίδοσης κυμαίνεται από 0 έως το 100, με το 100 να απεικονίζει τη βέλτιστη επίδοση.

Πηγή: The World Bank (2014), Doing Business 2015.

Ειδικότερα, σημαντική βελτίωση παρουσιάζεται στο δείκτη έναρξης επιχειρήσεων, με βάση τον οποίο η Ελλάδα κατατάσσεται στην 52^η θέση έναντι της 140^{ης} το 2010, παρουσιάζοντας βελτίωση της κατάταξης κατά 5 θέσεις το 2015 έναντι του 2014. Επίσης, παρατηρήθηκε σημαντική βελτίωση της κατάταξης ως προς την προστασία των επενδυτών κατά 92 θέσεις (62^η θέση από 154^η το 2010) όπως και ως προς την πρόσβαση στην ηλεκτροδότηση κατά 67 θέσεις (80^η θέση από 147^η το 2010). Σημαντικά καλύτερη είναι η κατάταξη της χώρας μας σε σχέση με το δείκτη εξωστρέφειας (48^η θέση από 80^η το 2010) με μικρή βελτίωση κατά 2 θέσεις το 2015 έναντι του 2014, της αποπληρωμής των φόρων (59^η θέση από 76^η το 2010), αν και σημειώθηκε χειροτέρευση το 2015 σε σχέση με το 2014 και της πρόσβασης στη χρηματοοικονομική πίστωση (71^η θέση από 87^η το 2010). Ωστόσο, η χώρα εξακολουθεί να παρουσιάζει χαμηλή κατάταξη σε σχέση με το δείκτη εκτέλεσης των συμβάσεων (155^η θέση), στον οποίο δεν σημειώθηκε καμία αλλαγή το 2015 έναντι του 2014 και μεταγραφής ακινήτων (116^η θέση), στον οποίο όμως παρουσιάστηκε σημαντική βελτίωση (κατά 54 θέσεις) και η χώρα μας κατέγραψε τη μεγαλύτερη πρόοδο σε παγκόσμιο

2. Η απόσταση μιας χώρας από τη βέλτιστη επίδοση δείχνει πόσο απέχει η χώρα αυτή από τη χώρα που παρουσίασε την καλύτερη επίδοση από το 2005. Η απόσταση υπολογίζεται από τη διαφορά του δείκτη επίδοσης μιας χώρας από το 100.

επίπεδο. Παράλληλα, χειροτέρευση εμφανίζεται στο δείκτη αδειοδότησης κατασκευών κατά 38 θέσεις (88^η θέση από 50^η το 2010) με μικρή βελτίωση κατά 2 θέσεις το 2015 έναντι του 2014 και μικρότερη στο δείκτη επίλυσης χρεοκοπίας κατά 9 θέσεις έναντι του 2010 ή μίας έναντι του 2014 (52^η θέση από 43^η το 2010).

Διαπιστώνεται ότι η κατάσταση στην Ελλάδα συνεχίζει να βελτιώνεται. Έχουν βελτιωθεί οι διαδικασίες που αφορούν τη δημιουργία και ανάπτυξη μιας επιχείρησης, έγινε ευκολότερη η μεταγραφή περιουσιακών στοιχείων με τη μείωση του φόρου μεταβίβασης ακινήτων και την εξάλειψη της απαίτησης για πιστοποιητικό φορολογικής ενημερότητας, ενώ έχουν μειωθεί οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και το κόστος έναρξης επιχειρήσεων, κυρίως λόγω της εισαγωγής των υπηρεσιών μιας στάσης, της μείωσης των απαιτήσεων για κεφάλαιο στην έναρξη και την υιοθέτηση των ιδιωτικών επιχειρήσεων του «ενός ευρώ». Οι εξελίξεις αυτές αποτελούν συνέχεια προηγούμενων μεταρρυθμίσεων, οι οποίες αφορούσαν την κατάργηση του ελάχιστου κεφαλαίου που απαιτείται για την ίδρυση Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ) και Ιδιωτικής Κεφαλαιουχικής Εταιρείας (ΙΚΕ), τη μείωση του απαιτούμενου κεφαλαίου για την ίδρυση ΑΕ, την απλούστευση σειράς σχετικών διαδικασιών, τη ρύθμιση για τα προτυποποιημένα καταστατικά, την απλοποίηση των τελωνειακών διαδικασιών και τη θέσπιση της δυνατότητας ηλεκτρονικής υποβολής των εγγράφων στα τελωνεία και τη βελτίωση της προστασίας των μετόχων μειοψηφίας. Οι απαιτούμενες διαδικασίες για την έναρξη μειώθηκαν σε 5, πολύ κοντά στο μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ (4,8 διαδικασίες), το κόστος ανέρχεται στα 151,1€ ή 2,2% του κατά κεφαλήν εισοδήματος, κάτω από το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ (3,4%), το κεφάλαιο έναρξης είναι κοντά στο μηδέν, ενώ απαιτούνται 13 ημέρες για την έναρξη επιχείρησης (έναντι 9,2 ημερών κατά μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ).

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 2, ως αποτέλεσμα των προαναφερθεισών παρεμβάσεων μειώθηκε η απόσταση της χώρας μας από τη βέλτιστη επίδοση του δείκτη έναρξης επιχείρησης από 29,1% το 2010 στο 9,3% το 2015, της εξωστρέφειας από 23,0% στο 19,2%, της αδειοδότησης κατασκευών από 31,4% στο 27,7% και της μεταγραφής των ακινήτων από 40,2% στο 38,8%. Σταθερή παρέμεινε η απόσταση σε σχέση με το δείκτη αποπληρωμής φόρων (στο 21,7%) και πρόσβασης στην ηλεκτροδότηση (στο 23,3%). Οι δείκτες με μεγάλη απόσταση είναι της εκτέλεσης συμβάσεων (56,4%) και της πρόσβασης σε χρηματοοικονομική πίστωση (50,0%), οι οποίοι το 2015 χειροτέρευσαν σε σχέση με το 2010 (από 47,2% και 43,8%, αντίστοιχα), ενώ αρκετά υψηλή είναι η απόσταση του δείκτη επίλυσης χρεοκοπίας (44%) και προστασίας επενδυτών (42,5%), αλλά με σημαντική βελτίωση των αποτελεσμάτων (από 52,5% και 66,7%, αντίστοιχα).

Η Έκθεση Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Report) του World Economic Forum (WEF)

Η Έκθεση Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας 2014-2015 (Global Competitiveness Report) του World Economic Forum (WEF) εκτιμά τη συγκριτική ικανότητα των οικονομιών του κόσμου να επιτύχουν τη διατηρήσιμη ανάπτυξη, λαμβάνοντας υπόψη το μακροοικονομικό και μικροοικονομικό περιβάλλον της κάθε οικονομίας. Ο συνολικός δείκτης προκύπτει από 12 επιμέρους πυλώνες ανταγωνιστικότητας, οι οποίοι συνθέτουν 3 γενικούς άξονες: βασικές προϋποθέσεις (θεσμοί, υποδομές, μακροοικονομικό περιβάλλον, επίπεδο υγείας του πληθυσμού και πρωτοβάθμια εκπαίδευση), ενισχυτές αποδοτικότητας (ανώτατη εκπαίδευση, αποτελεσματικότητα της αγοράς αγαθών, αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας, αποτελεσματικότητα των χρηματοοικονομικών αγορών, τεχνολογική ετοιμότητα, εξωστρέφεια και μέγεθος αγοράς) και παράγοντες καινοτομίας

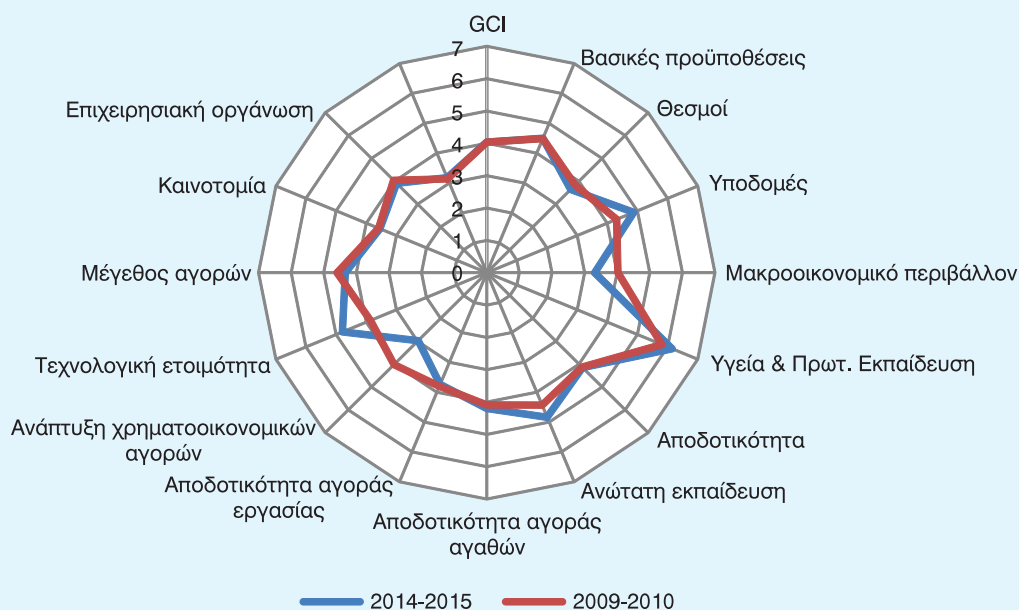
(επιχειρησιακή οργάνωση και καινοτομία). Στα επιμέρους κριτήρια περιλαμβάνονται δείκτες που σχετίζονται με τις επιπτώσεις του νομοθετικού πλαισίου στην ανταγωνιστικότητα.

Η Ελλάδα κατατάσσεται ως προς το συνολικό δείκτη Global Competitiveness Index (GCI) στην 81^η θέση μεταξύ 144 χωρών, σύμφωνα με την έκθεση του 2014-2015, έναντι της 91^{ης} θέσης μεταξύ 148 χωρών το 2013-2014 και της 71^{ης} θέσης μεταξύ 133 χωρών το 2009-2010 (Πίνακας 1). Η θέση της χώρας μας στην κατάταξη βελτιώθηκε κατά 15 θέσεις τα τελευταία δύο έτη, η βαθμολογία της όμως σημείωσε μικρή άνοδο (0,1 μονάδες) συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο και παραμένει σταθερή συγκριτικά με την περίοδο 2009-2010.

Σε ό,τι αφορά τους επιμέρους πυλώνες ανταγωνιστικότητας, την περίοδο 2014-2015 συγκριτικά με το 2013-2014 κέρδισε 12 θέσεις (76^η έναντι 88^η) ως προς τις βασικές προϋποθέσεις, 2 θέσεις ως προς τους ενισχυτές αποδοτικότητας (65^η έναντι 67^η) και 7 θέσεις ως προς τους παράγοντες καινοτομίας (74^η έναντι 81^η). Συγκριτικά όμως με την κατάταξη που καταγράφηκε την περίοδο 2009-2010, υποχώρησε 20 θέσεις ως προς τις βασικές προϋποθέσεις, 8 θέσεις ως προς τους ενισχυτές αποδοτικότητας και 8 θέσεις ως προς τους παράγοντες καινοτομίας (Πίνακας 1 & Διάγραμμα 2).

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έκθεσης 2014-15, η χαμηλή θέση κατάταξης συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες οφείλεται στη μειωμένη βαθμολογία σε ό,τι αφορά: (α) στο μακροοικονομικό περιβάλλον (135^η θέση), λόγω του υψηλού δημοσιονομικού χρέους και των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, (β) στους θεσμούς (85^η θέση) λόγω της έκτασης της κυβερνητικής μεταρρύθμισης, (γ) στην αποτελεσματικότητα των χρηματοοικονομικών αγορών (130^η θέση), η οποία περιορίζεται από τη μειωμένη εμπιστοσύνη των επενδυτών, (δ) στην αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας (118^η θέση), η οποία συνεχίζει να περιορίζει τις δυνατότητες εξόδου από την κρίση παρ' όλη τη μικρή βελτίωση συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, (ε) στην

Διάγραμμα 2
Συγκριτική απεικόνιση του δείκτη GCI και των επιμέρους πυλώνων, 2009-2010, 2014-2015

Πηγή: World Economic Forum, 2014.

αποτελεσματικότητα της αγοράς αγαθών (85^η θέση) λόγω της συμπεριφοράς της υψηλής φορολογίας ως αντικινήτρου στους επενδυτές και του υψηλού κόστους της αγροτικής πολιτικής, (στ) στη μειωμένη πρόθεση του κράτους για τη δημιουργία συνεργατικών σχηματισμών (clusters) (125^η θέση) και (ζ) στο μικρό ποσοστό επενδύσεων των επιχειρήσεων σε E&A (114^η θέση) (Διάγραμμα 2). Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα κατατάσσεται σε υψηλές θέσεις σε ό,τι αφορά: (α) στη διαθεσιμότητα του επιστημονικού προσωπικού (4^η θέση), (β) στους εμπορικούς δασμούς (5^η θέση), (γ) στο ποσοστό εγγεγραμμένων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (1^η θέση) και (δ) στο ποσοστό εγγεγραμμένων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (9^η θέση).

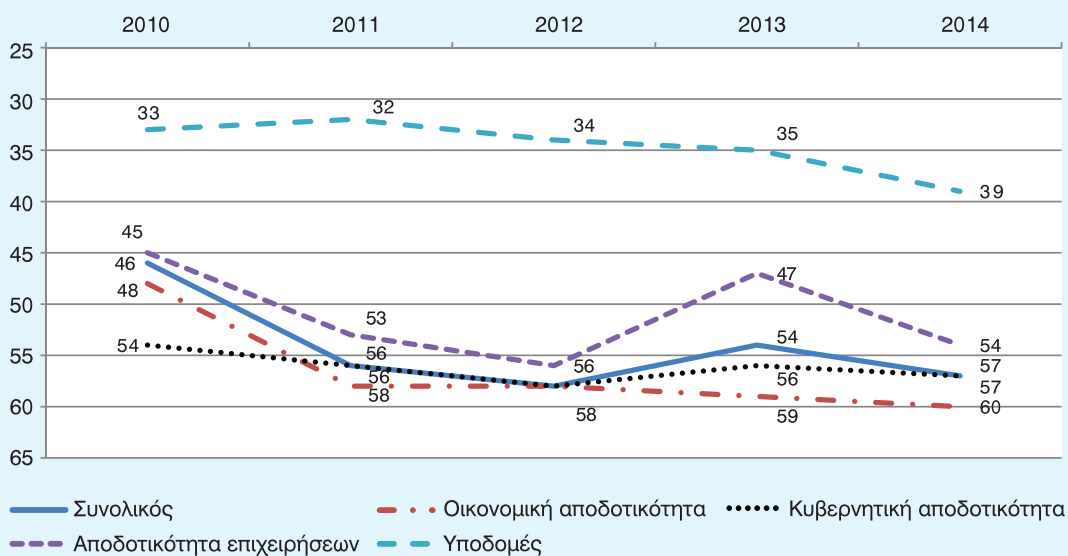
Σύμφωνα με την έκθεση του WEF (2014), η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των χωρών που διανύουν το τρίτο στάδιο ανάπτυξης, δηλαδή είναι εντάσεως καινοτομίας. Αυτό σημαίνει ότι το επίπεδο διαβίωσης είναι υψηλό και οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ανταγωνίζονται με νέα, καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες μέσω νέων τεχνολογιών και επιχειρηματικών μοντέλων. Παρ' όλα αυτά, η Ελλάδα λαμβάνει μία από τις χαμηλότερες βαθμολογίες μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Η χώρα μας καταγράφει βελτίωση σε ένα αριθμό πυλώνων όπως οι υποδομές, η αποδοτικότητα της αγοράς των αγαθών με την ενίσχυση του ανταγωνισμού, η αγορά εργασίας, η οποία έχει γίνει πιο ευέλικτη και το μακροοικονομικό περιβάλλον με μικρή μείωση στο έλλειμμα του προϋπολογισμού παρ' όλα τα υψηλά επίπεδα του δημόσιου χρέους, υποδηλώνοντας ότι οι μεταρρυθμίσεις έχουν αρχίσει να αποδίδουν. Παρ' όλα αυτά χρειάζεται περισσότερη προσπάθεια. Οι πιο προβληματικοί παράγοντες που εντοπίζονται στην ελληνική οικονομία είναι η πρόσβαση στη χρηματοδότηση, η αναποτελεσματική γραφειοκρατία, η φορολογική μεταρρύθμιση και το ύψος των φόρων και η διαφθορά. Από την άλλη πλευρά, στα δυνατά σημεία της χώρας μας συγκαταλέγεται ένα καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο μπορεί να ανταποκρίνεται στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών. Η Ελλάδα μπορεί να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της τα επόμενα έτη, εστιάζοντας στην ενίσχυση της μακροχρόνιας ανάπτυξης και ιδιαίτερα στην ενίσχυση της καινοτομίας μέσω της βελτίωσης της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και των υψηλότερων επενδύσεων για E&A.

Η Επετηρίδα Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (World Competitiveness Yearbook) του ιδρύματος International Institute for Management Development (IMD)

Η Παγκόσμια Επετηρίδα Ανταγωνιστικότητας (World Competitiveness Yearbook) του ιδρύματος International Institute for Management Development (IMD) αναλύει και κατατάσσει συγκριτικά την ικανότητα των κρατών να δημιουργούν και να διατηρούν ένα περιβάλλον που προωθεί την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Ο σχετικός δείκτης υπολογίζεται με βάση 338 επιμέρους κριτήρια που κατατάσσονται σε 4 ανταγωνιστικούς παράγοντες: οικονομική αποδοτικότητα, κυβερνητική αποδοτικότητα, επιχειρηματική αποδοτικότητα, υποδομές, καθένας από τους οποίους συνίσταται από 5 επιμέρους κατηγορίες δεικτών.

Σύμφωνα με την έκθεση του 2014, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 57^η θέση μεταξύ των 60 οικονομιών που εξετάζονται και φαίνεται να έχει απολέσει τρεις θέσεις σε σχέση με την κατάταξη του προηγούμενου έτους (54^η θέση) και 11 θέσεις σε σχέση με το 2010 (46^η θέση), ενώ παρουσιάζει υποχώρηση σε σχέση και με τους 4 επιμέρους παράγοντες (Διάγραμμα 3). Η θέση της χώρας μας υποχώρησε κατά μία θέση σε σχέση με την *οικονομική αποδοτικότητα* και καταλαμβάνει την τελευταία θέση στην κατάταξη (60^η θέση έναντι 59^{ης} το 2013 και 48^{ης} το 2010), κατά μία θέση σε σχέση με την *κυβερνητική αποδοτικότητα* και καταλαμβάνει την 57^η θέση έναντι 56^{ης} το 2013 και 54^{ης} το 2010, κατά επτά θέσεις σε σχέση με την *επιχειρηματική αποδοτικότητα* και καταλαμβάνει

Διάγραμμα 3
Εξέλιξη συνολικού και επιμέρους δεικτών IMD ως προς την κατάταξη των χωρών, 2010-2014

Πηγή: International Institute for Management Development, 2014.

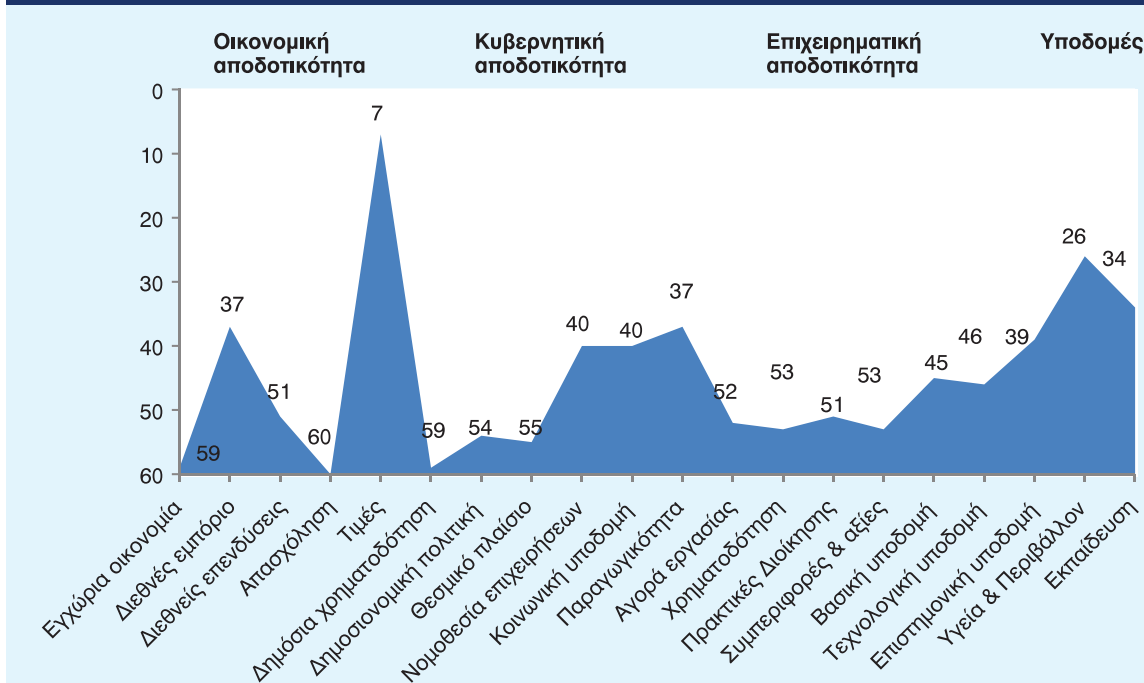
την 54^η θέση έναντι 47^{ης} το 2013 και 45^{ης} το 2010 και κατά τέσσερις θέσεις σε σχέση με τις υποδομές και καταλαμβάνει την 39^η θέση έναντι 35^{ης} το 2013 και 33^{ης} το 2010.

Ειδικότερα, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 4, από τα επιμέρους κριτήρια που περιλαμβάνονται στην οικονομική αποδοτικότητα βελτίωση παρουσιάζει ο δείκτης που αναφέρεται στο διεθνές εμπόριο τόσο σε σχέση με το προηγούμενο έτος (37^η θέση έναντι 45^{ης} το 2013) όσο και με το 2010 (56^η θέση), στις τιμές μόνο σε σχέση με το 2010 (7^η θέση έναντι 40^{ης}), ενώ κατά το τελευταίο έτος σημειώθηκε υποχώρηση κατά 2 θέσεις (5^η θέση) και στην εγχώρια οικονομία κατά μία θέση (59^η έναντι 60^{ης}) αλλά με σημαντική υποχώρηση σε σχέση με το 2010 (31^η θέση). Σταθερότητα παρουσιάζει ο δείκτης που αναφέρεται στην απασχόληση στην τελευταία θέση της κατάταξης και 12 θέσεις χαμηλότερα από την αντίστοιχη του 2010, ενώ υποχώρηση κατά μία θέση παρουσιάζει ο δείκτης διεθνών επενδύσεων σε σχέση με το προηγούμενο έτος (51^η θέση) και κατά 3 θέσεις έναντι του 2010.

Από τα επιμέρους κριτήρια που περιλαμβάνονται στην κυβερνητική αποδοτικότητα βελτίωση παρουσιάζει ο δείκτης της νομοθεσίας επιχειρήσεων κατά 5 θέσεις σε σχέση με το προηγούμενο έτος (40^η θέση έναντι 45^{ης} το 2013) και κατά μία σε σχέση με το 2010 (41^η θέση). Σταθερότητα παρουσιάζει ο δείκτης δημοσιονομικής πολιτικής (54^η θέση) αλλά 7 θέσεις χαμηλότερα από την αντίστοιχη του 2010, του θεσμικού πλαισίου (55^η θέση) αλλά 12 θέσεις χαμηλότερα και της κοινωνικής υποδομής (40^η θέση) αλλά κατά μία θέση χαμηλότερα, αντίστοιχα. Υποχώρηση κατά 7 θέσεις παρουσιάζει ο δείκτης δημόσιας χρηματοδότησης σε σχέση με το προηγούμενο έτος (59^η θέση) και κατά 1 θέση έναντι του 2010.

Όλα τα επιμέρους κριτήρια που περιλαμβάνονται στην επιχειρηματική αποδοτικότητα (παραγωγικότητα, αγορά εργασίας, χρηματοδότηση, πρακτικές διοίκησης και συμπεριφορές και αξίες) παρουσιάζουν υποχώρηση τόσο σε σχέση με το προηγούμενο έτος όσο και με το 2010, με εξαίρεση τη χρηματοδότηση που παρουσιάζει βελτίωση κατά μία θέση σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Διάγραμμα 4
Κατάταξη της Ελλάδας σε σχέση με τους επιμέρους δείκτες του IMD, 2014

Πηγή: International Institute for Management Development, 2014.

Από τα επιμέρους κριτήρια που περιλαμβάνονται στις υποδομές βελτίωση παρουσιάζει ο δείκτης της υγείας και του περιβάλλοντος κατά 2 θέσεις σε σχέση με το 2010 (26^η θέση) και σταθερότητα σε σχέση με το προηγούμενο έτος και επιστημονικής υποδομής κατά 2 θέσεις σε σχέση με το προηγούμενο έτος αλλά χαμηλότερα από την αντίστοιχη του 2010 (39^η θέση έναντι 35^{ης}). Οι δείκτες για τη βασική υποδομή, την τεχνολογική υποδομή και την εκπαίδευση παρουσιάζουν υποχώρηση τόσο σε σχέση με το προηγούμενο έτος όσο και με το 2010 και καταλαμβάνουν την 45^η, την 46^η και την 34^η θέση αντίστοιχα (έναντι της 31^{ης}, της 35^{ης} και της 32^{ης} το 2010).

Σύμφωνα με το Σύνδεσμο Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος που είναι ο εθνικός εκπρόσωπος του IMD στην Ελλάδα, η καθολική εικόνα αποδίδεται στην πτωτική πορεία που καταγράφουν και το 2014 τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, στη στασιμότητα των επενδύσεων και στο ποσοστό ανεργίας. Παράλληλα, η διαχρονική μελέτη των επιδόσεων της Ελλάδας, τόσο συνολικά, όσο και στους επιμέρους δείκτες, καταδεικνύει «ασταθή» συμπεριφορά ανταγωνιστικότητας με εναλλαγή ανόδου και πτώσης, γεγονός που δείχνει ότι η οικονομία παραμένει εύθραυστη και ευάλωτη στο διεθνή ανταγωνισμό.

Με βάση τις επιδόσεις της Ελλάδας στους ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες που αξιολογούνται από το IMD, το ινστιτούτο θεωρεί ότι πέντε είναι οι κύριες προκλήσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, κατά το 2014. Αυτές είναι η ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, για την ουσιαστική ενίσχυση της διεθνούς τους ανταγωνιστικότητας, η προσέλκυση και υλοποίηση ξένων και εγχώριων επενδύσεων, η απλοποίηση του νομικού πλαισίου που αφορά την επιχειρηματικότητα, για την περαιτέρω μείωση του διοικητικού κόστους που επιβαρύνει τις επιχειρήσεις, η ανασυγκρότηση και αναδιάρθρωση του εγχώριου

παραγωγικού συστήματος, με άξονα τη μεταποιητική δραστηριότητα και την υλοποίηση δράσεων καινοτομίας και ο περιορισμός της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής.

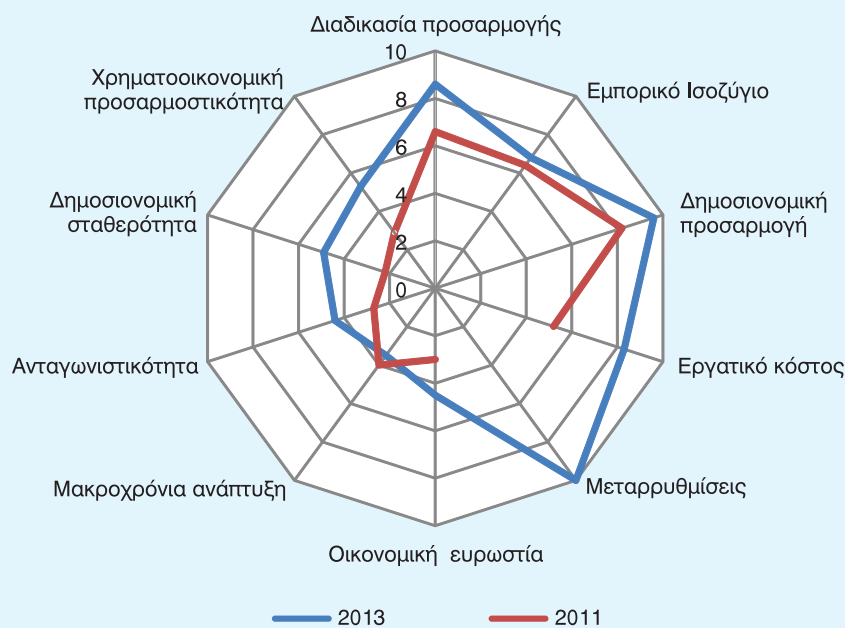
Ο Euro Plus Monitor του ιδρύματος Berenberg Bank και Lisbon Council

Ο δείκτης “Euro Plus Monitor” εξετάζει την πρόοδο της προσαρμογής και της οικονομικής ευρωστίας μεταξύ 20 ευρωπαϊκών χωρών. Ο δείκτης «Διαδικασία προσαρμογής» υπολογίζεται βάσει τεσσάρων συνιστωσών: προσαρμογή του εξωτερικού εμπορίου, δημοσιονομική προσαρμογή, μεταβολή στο κόστος εργασίας και πρόοδος μεταρρυθμίσεων, οι οποίοι μετρούν πόσο γρήγορα και ικανοποιητικά ανταποκρίνεται μία χώρα για να έχει σταθερή οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία. Ο δείκτης «Οικονομική ευρωστία» βασίζεται σε τέσσερις συνιστώσες που μετρούν, αντίστοιχα, τη μακροχρόνια ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα, τη δημοσιονομική σταθερότητα και την προσαρμοστικότητα σε χρηματοοικονομικούς κραδασμούς.

Η Ελλάδα καταλαμβάνει την πρώτη θέση μεταξύ των 20 χωρών της Ευρώπης για τα έτη 2012 και 2013 σε ό,τι αφορά το δείκτη της διαδικασίας προσαρμογής (Πίνακας 1), υποδηλώνοντας ότι εργάζεται σκληρά για την επανεκκίνηση της ανάπτυξης. Η υψηλή βαθμολογία του δείκτη οφείλεται κυρίως στη μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος και του κόστους εργασίας και στην πρόοδο που έχει συντελεστεί ως προς τις μεταρρυθμίσεις. Ως προς το εμπορικό ισοζύγιο καταλαμβάνει την 7^η θέση συγκριτικά με την 5^η θέση το 2012, λόγω της χειρότερης του δείκτη καθαρών εξαγωγών. Για πρώτη φορά μετά το 2011 παρουσιάζει βελτίωση ως προς το δείκτη της οικονομικής ευρωστίας, ως επιβράβευση για το αυστηρό πρόγραμμα προσαρμογής (Διάγραμμα 5). Η καλύτερη επίδοση σημειώνεται ως προς τη προσαρμοστικότητα σε χρηματοοικονομικούς κραδασμούς και τη δημοσιονομική σταθερότητα, ενώ η χειρότερη επίδοση ως προς τη μακροχρόνια ανάπτυξη.

Διάγραμμα 5

Συγκριτική απεικόνιση του δείκτη «Euro Plus Monitor» και των επιμέρους συνιστωσών του, 2011 & 2013

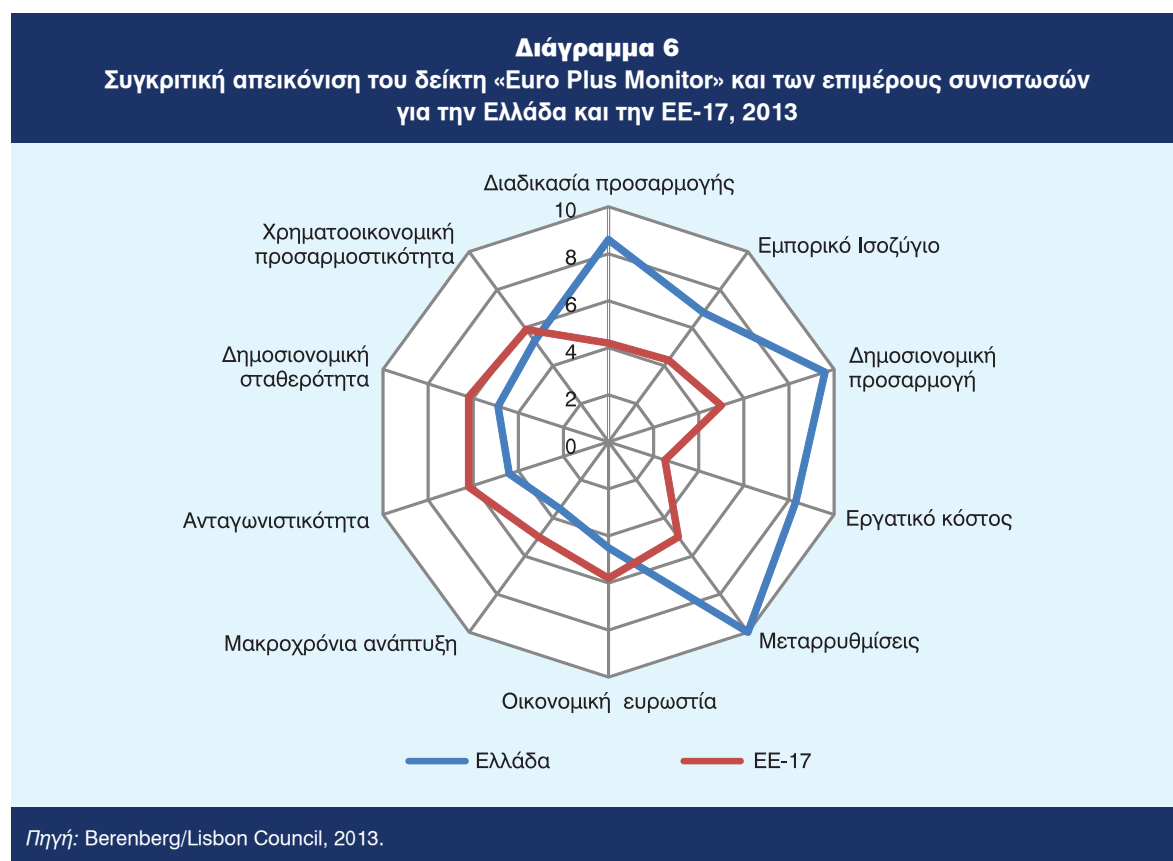

* Ο βαθμός της συνιστώσας για την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων δεν είναι διαθέσιμος για το έτος 2011.

Πηγή: Berenberg/Lisbon Council, 2011 & 2013.

Στο Διάγραμμα 6 διαφαίνεται η καλύτερη θέση της Ελλάδας ως προς τις συνιστώσες του δείκτη της διαδικασίας προσαρμογής συγκριτικά με τον μέσο όρο των 17 χωρών της Ευρωζώνης αλλά και η υστέρηση ως προς τις συνιστώσες της οικονομικής ευρωστίας το 2013. Η βαθμολογία της Ελλάδας είναι πολύ υψηλότερη από τον μέσο όρο σε ό,τι αφορά την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων, τη δημοσιονομική προσαρμογή και τη μεταβολή του κόστους εργασίας (10, 9,6 και 8,3 συγκριτικά με 5, 5 και 2,5 των ΕΕ-17, αντίστοιχα). Αντίθετα, σε ό,τι αφορά στην οικονομική ευρωστία, η Ελλάδα έχει βελτιώσει τη βαθμολογία της κατά μία μονάδα συγκριτικά με το 2011, παρ' όλα αυτά συνεχίζει να υπολείπεται από τον μέσο όρο των χωρών της Ευρωζώνης ιδιαίτερα ως προς τη μακροχρόνια ανάπτυξη (3,5 έναντι 5,0).

Σύμφωνα με την έκθεση των Berenberg και Lisbon Council (2013), η Ελλάδα είναι η χώρα με την καλύτερη βελτίωση του συνολικού δείκτη. Η δημοσιονομική σταθερότητα, η ανταγωνιστικότητα και η προσαρμοστικότητα στους χρηματοοικονομικούς κραδασμούς βελτιώθηκαν σημαντικά. Το αυστηρό πρόγραμμα προσαρμογής οδήγησε σε μια οικονομία περισσότερο ισορροπημένη και ανταγωνιστική για προσέλκυση επενδύσεων. Τα αδύνατα σημεία της χώρας όμως συνεχίζουν να είναι το υψηλό δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, το υψηλό ποσοστό ανεργίας καθώς και η υψηλά ρυθμιζόμενη αγορά. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ενίσχυση της μακροχρόνιας ανάπτυξης.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τα συμπεράσματα από την ανάλυση των δεικτών ανταγωνιστικότητας καταδεικνύουν ότι η κατάσταση στην Ελλάδα συνεχίζει να βελτιώνεται. Θετικές εξελίξεις σημειώθηκαν στο θεσμικό περιβάλλον, στην αγορά εργασίας, στην τεχνολογική ετοιμότητα, στη δημοσιονομική σταθερότητα, στην ανταγωνιστικότητα και στην προσαρμοστικότητα στους χρηματοοικονομικούς κραδασμούς,

υποδηλώνοντας ότι οι μεταρρυθμίσεις έχουν αρχίσει να αποδίδουν. Ειδικότερα, σε σχέση με τις διαδικασίες που αφορούν τη δημιουργία και ανάπτυξη μιας επιχείρησης, έγινε ευκολότερη η δήλωση περιουσιακών στοιχείων, ενώ έχουν μειωθεί οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και το κόστος έναρξης επιχειρήσεων. Στα δυνατά σημεία της χώρας συγκαταλέγεται ένα καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο μπορεί να ανταποκρίνεται στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών.

Από την άλλη πλευρά, παρ' όλη τη βελτίωση που σημειώθηκε σε ορισμένες διαστάσεις της ανταγωνιστικότητας, εντοπίζονται προβληματικοί παράγοντες σε σχέση με την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, την αναποτελεσματική γραφειοκρατία, τη φορολογική μεταρρύθμιση και το ύψος των φόρων, την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, την υιοθέτηση καινοτόμων εφαρμογών και τη διαφθορά. Αδύνατα σημεία εξακολουθούν να είναι το υψηλό δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, το υψηλό ποσοστό ανεργίας καθώς και η υψηλά ρυθμιζόμενη αγορά.

Βασικές προκλήσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας κατά τα επόμενα έτη είναι πρωτίστως η μακροχρόνια ανάπτυξη και ειδικότερα η ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, η προσέλκυση και υλοποίηση ξένων και εγχώριων επενδύσεων, η απλοποίηση του νομικού πλαισίου που αφορά την επιχειρηματικότητα, η περαιτέρω μείωση του διοικητικού κόστους που επιβαρύνει τις επιχειρήσεις, η ανασυγκρότηση και αναδιάρθρωση του εγχώριου παραγωγικού συστήματος, με άξονα τη μεταποιητική δραστηριότητα και την υλοποίηση δράσεων καινοτομίας και ο περιορισμός της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aiginger K. (2006). "Revisiting an Evasive Concept: Introduction to the Special Issue on Competitiveness", *Journal of Industry, Competition and Trade*, vol. 6, pp. 63-66.

Berenberg/Lisbon Council (2011). *The 2011 Euro Plus Monitor: Progress Amid the Turmoil*, London/Brussels.

Berenberg/Lisbon Council (2013). *The 2013 Euro Plus Monitor: From Pain to Gain*, London/Brussels.

IMD (2014). *World Competitiveness Yearbook 2014*.

The World Bank (2014). *Doing Business 2015. Going Beyond Efficiency*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington.

The World Bank (2014). *Doing Business 2015. Going Beyond Efficiency. Economy Profile 2015, Greece*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington.

The World Bank (2013). *Doing Business 2014. Understanding Regulation for Small and Medium- Size Enterprises*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington.

The World Bank (2013). *Doing Business 2014. Economy Profile: Greece*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington.

The World Bank (2012). *Doing Business 2013. Smarter Regulation for Small and Medium- Size Enterprises*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington.

The World Bank (2012). *Doing Business 2013. Smarter Regulation for Small and Medium- Size Enterprises. Economy Profile: Greece*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, Washington.

World Economic Forum (2014). *The Global Competitiveness Report 2014-2015*. WEF, Geneva.

World Economic Forum (2012). *The Global Competitiveness Report 2012-2013*. WEF, Geneva.

World Economic Forum (2009). *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. WEF, Geneva.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

Τζέννιφερ Καβουνίδη, Ερευνήτρια ΚΕΠΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση των Ελλήνων μετά την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης που πλήττει τη χώρα από το 2008 έχει δημιουργήσει μεγάλη ανησυχία. Η εμπειρία της μετανάστευσης δεν είναι νέο φαινόμενο για την Ελλάδα αλλά η σύνθεση του σημερινού μεταναστευτικού ρεύματος φαίνεται να διαφέρει σημαντικά από εκείνη προηγούμενων κυμάτων. Σύμφωνα με ενδείξεις, αποτελείται κυρίως από πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προκαλώντας συζήτηση για «διαρροή εγκεφάλων» (“brain drain”). Στην πραγματικότητα όμως η διαρροή επιστημονικού δυναμικού δεν είναι πρόσφατη εξέλιξη που οφείλεται στα υψηλά ποσοστά ανεργίας από το 2008 και μετά, αλλά αντίθετα χαρακτηρίζει την Ελλάδα εδώ και κάποιες δεκαετίες. Η απώλεια του ανθρώπινου αυτού δυναμικού θα πρέπει να προβληματίσει σοβαρά τις ελληνικές αρχές, ιδίως ενόψει δηλωμένων προσδοκιών η Ελλάδα να ακολουθήσει νέα τροχιά ανάπτυξης προς μια οικονομία της γνώσης.

Στο άρθρο αυτό παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία για τους Έλληνες που έχουν φύγει από τη χώρα, καθώς και δεδομένα από πρωτογενείς έρευνες για επιστήμονες που έχουν μεταναστεύσει από την Ελλάδα και εργάζονται στο εξωτερικό. Τα δεδομένα αυτά προσφέρουν ενδείξεις ότι η μείωση της ανεργίας δεν θα είναι επαρκής για να συγκρατήσει την εκροή νέων με υψηλά προσόντα και αξιόλογο ταλέντο, ούτε για να προκαλέσει την επιστροφή νέων επιστημόνων που έχουν προκόψει στο εξωτερικό. Θα χρειαστούν αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που θα αναμορφώσουν το τοπίο επαγγελματικών και επιχειρηματικών ευκαιριών στην Ελλάδα.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δυστυχώς είναι δύσκολο να εκτιμηθεί το μέγεθος της μετανάστευσης Ελλήνων τις τελευταίες δεκαετίες. Δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα μετανάστευσης από το 1977, όταν σταμάτησε η Ελληνική Στατιστική Αρχή να συλλέγει σχετικά στοιχεία και είχε πλέον ολοκληρωθεί και αναστραφεί το μεταπολεμικό κύμα μετανάστευσης Ελλήνων (Λιανός και Καβουνίδη 2012). Ο άλλος φορέας που ήταν βασική πηγή δεδομένων για τη μεταπολεμική μετανάστευση Ελλήνων, το γραφείο Αθήνας της Διεθνούς Οργάνωσης για τη Μετανάστευση, έπαψε και αυτός να ασχολείται με τις εκροές Ελλήνων και αντίθετα ασχολείται εδώ και δεκαετίες με το κύμα μετανάστευσης υπηκόων τρίτων χωρών προς την Ελλάδα. Ρυθμίσεις για την ελεύθερη διακίνηση υπηκόων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανάμεσα στις διάφορες χώρες-μέλη της έχουν ως αποτέλεσμα να μην προκύπτουν σχετικά στοιχεία από αιτήσεις για βίζες. Επιπλέον, οι Έλληνες που φεύγουν από τη χώρα δεν υποχρεούνται να δηλώσουν την αποχώρησή τους στις ελληνικές αρχές, ούτε υπάρχει κάποιο κίνητρο να «διαγραφούν» από κάποια μητρώα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση άλλων χωρών της Ευρώπης.

Ενδεικτικά του μεγέθους της μετανάστευσης των Ελλήνων είναι τα στοιχεία διαφόρων χωρών προορισμού για τους κατοίκους τους που έχουν γεννηθεί σε άλλες χώρες. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, σχετικά δεδομένα για τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σουηδία, τις Κάτω Χώρες, και την Ελβετία φανερώνουν αύξηση μεταξύ του 2010 και του 2013 στον αριθμό των κατοίκων τους που είχαν γεννηθεί στην Ελλάδα, ενώ αντίθετα δεν παρουσιάζεται τέτοια αύξηση στην περίπτωση της Αυστραλίας. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις παρατηρούνται για τη Γερμανία και το Ην. Βασίλειο.

Πίνακας 1
Κάτοικοι άλλων χωρών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, 2010-2013

Χώρα	2010	2011	2012	2013
Γερμανία	276.685	283.684	298.254	316.331
Ην. Βασίλειο	29.000	32.000	34.000	41.000
Σουηδία	4.824	5.290	6.222	7.126
Κάτω Χώρες	7.781	8.584	10.100	11.760
Ελβετία	6.808	7.521	8.678	9.788
Αυστραλία	97.153	97.072	96.916	96.433

Πηγή: Triandafyllidou (2014).

Πρέπει να σημειωθεί ότι στα σχετικά στοιχεία δεν απεικονίζεται η πλήρης έκταση της μετανάστευσης, μεταξύ άλλων επειδή φαίνεται ότι πολλά άτομα ελληνικής καταγωγής που γεννήθηκαν σε χώρες της Ε.Ε. όπως η Γερμανία, αλλά και σε άλλες χώρες του κόσμου όπως η Αυστραλία και οι ΗΠΑ, είχαν επιστρέψει εντωμεταξύ στην Ελλάδα, ιδίως κατά τα χρόνια πριν την έναρξη της ελληνικής κρίσης οπότε η ελληνική οικονομία εμφάνιζε μεγάλους ρυθμούς ανάπτυξης, ενώ ξαναέφυγαν μετά την εκδήλωση της κρίσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με αναφορές ελληνικών προξενικών αρχών στη Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, ένα από τα βασικά ρεύματα σημερινής μετανάστευσης από την Ελλάδα στις χώρες προορισμού αποτελείται από εκείνους που μετανάστευσαν στις ίδιες χώρες παλαιότερα και είχαν επιστρέψει στην Ελλάδα, όπως και από παιδιά και συγγενών της ομάδας αυτής. Τέτοιες περιπτώσεις ίσως κυριαρχούν ιδιαίτερα στα ρεύματα προς χώρες όπου είναι ιδιαίτερα δύσκολη η απόκτηση βίζας για μετανάστευση, όπως είναι η Αυστραλία, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς, και εφόσον οι νέοι μετανάστες είχαν γεννηθεί στις χώρες αυτές, δεν θα εμφανίζονται στα μεταναστευτικά στοιχεία των χωρών αυτών, είτε αφορούν άτομα που γεννήθηκαν εκτός χώρας είτε άτομα που δεν είναι υπήκοοι της συγκεκριμένης χώρας.

Αναμφίβολα, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που χαρακτηρίζουν την ελληνική αγορά εργασίας από το 2008, μαζί με τη χειροτέρευση των όρων απασχόλησης, έχουν ωθήσει πολλούς Έλληνες να αναζητήσουν εργασία στο εξωτερικό. Το δεύτερο τρίμηνο του 2014, το ποσοστό ανεργίας ανήλθε σε 26,6% για το σύνολο του πληθυσμού, αλλά ήταν πολύ υψηλότερο για τις νεότερες ηλικιακές ομάδες πληθυσμού και συγκεκριμένα 52,0% για τις ηλικίες 15-24 ετών και 40% για τις ηλικίες 25-29 ετών.

Δεν είναι μόνο οι πρόσφατες δυσμενείς εξελίξεις στην αγορά εργασίας που έχουν οδηγήσει στη μετανάστευση αλλά και οι αντιλήψεις του πληθυσμού για τις μελλοντικές τους προοπτικές στον τομέα της απασχόλησης. Δεδομένα έρευνας του Ευρωβαρόμετρου έδειξαν ότι, μεταξύ των 27 χωρών της Ε.Ε., η Ελλάδα εμφάνισε τη μεγαλύτερη αύξηση (30%) ανάμεσα στο 2006 και το 2012 ως προς το ποσοστό του πληθυσμού που πίστευε ότι η προσωπική τους κατάσταση απασχόλησης θα χειροτέρευε το επόμενο έτος (Bertoli, Brucker, and Moraga, 2013). Σύμφωνα με παγκόσμια έρευνα της Γκάλοπ (Gallup World Poll Survey) που πραγματοποιήθηκε σε 140 χώρες το 2008-2010, στην Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι αξιόλογο ποσοστό του πληθυσμού επιθυμούσε να μεταναστεύσει, αν και βέβαια η επιθυμία δεν μορφοποιείται πάντα ή συνήθως σε συγκεκριμένα σχέδια που υλοποιούνται. Ειδικότερα, το 19% του ελληνικού πληθυσμού δήλωσε ότι ήθελε να μεταναστεύσει, ενώ το ποσοστό ανήλθε σε 26% του πληθυσμού υψηλής εκπαίδευσης και σε 33% του πληθυσμού 15-24 ετών (OECD 2012). Οι τρεις πρώτες χώρες προτίμησης προορισμού ήταν η Γερμανία (18%), οι ΗΠΑ (10%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (9%).

Πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι οι εκροές από την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δεν αφορούν μόνο Έλληνες αλλά και τους μετανάστες τρίτων χωρών, που έφτασαν σε μεγάλους αριθμούς στην Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 και μετά. Μετά την οικονομική κρίση, τα ποσοστά ανεργίας των υπηκόων τρίτων χωρών διαμορφώθηκαν σε υψηλότερα επίπεδα από εκείνα των Ελλήνων υπηκόων, προκαλώντας την παλιννόστηση. Αν και είναι δύσκολο να εκτιμηθεί το μέγεθος και αυτής της εκροής, σύμφωνα με τις ενδείξεις είναι μάλλον μεγαλύτερη από εκείνη των Ελλήνων που μεταναστεύουν.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Δυστυχώς υπάρχει σοβαρή έλλειψη δεδομένων ως προς τα εκπαιδευτικά και άλλα χαρακτηριστικά των Ελλήνων που έχουν μεταναστεύσει τα τελευταία χρόνια ή τις τελευταίες δεκαετίες, όπως άλλωστε για τους αριθμούς τους γενικότερα. Κάποια ενδεικτικά στοιχεία για το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών προσφέρονται σε έρευνα του ΟΟΣΑ που δημοσιεύτηκε το 2012 (OECD 2012) και αφορούν άτομα που γεννήθηκαν στην Ελλάδα αλλά κατοικούσαν σε άλλη χώρα του ΟΟΣΑ το 2005/2006. Συγκεκριμένα, περίπου 359.000 άνδρες και 311.800 γυναίκες που είχαν γεννηθεί στην Ελλάδα διέμεναν σε άλλη χώρα του ΟΟΣΑ την περίοδο αναφοράς, με αποτέλεσμα να υπολογίζεται το ποσοστό μετανάστευσης από την Ελλάδα σε χώρες του ΟΟΣΑ σε 6,6% (υπολογίστηκε επίσης ότι το 88% των ατόμων που είχαν γεννηθεί στην Ελλάδα και διέμεναν σε άλλη χώρα, κατοικούσαν σε χώρα του ΟΟΣΑ), ενώ το ποσοστό μετανάστευσης από την Ελλάδα σε χώρες του ΟΟΣΑ για άτομα που ήταν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 5,5% (OECD 2012). Πρέπει να σημειωθεί ότι παρόλο που το ποσοστό μετανάστευσης ατόμων υψηλής εκπαίδευσης διαμορφώθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο απ' ό,τι για το συνολικό πληθυσμό, ήταν υψηλό σε σχέση με την εμπειρία άλλων ανεπτυγμένων χωρών. Ειδικότερα, ο συγκεκριμένος μέσος όρος, για άτομα υψηλής εκπαίδευσης, στις χώρες του ΟΟΣΑ ήταν 3,8% (όπως ήταν επίσης ο μέσος όρος μετανάστευσης για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης). Συνεπώς, φαίνεται ότι, σε σχέση με άλλες ανεπτυγμένες χώρες, πράγματι η Ελλάδα χάνει σημαντικό επιστημονικό δυναμικό εδώ και καιρό και όχι μόνο από το 2008 και ύστερα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκροές από την Ελλάδα διαφέρουν σημαντικά στην εκπαιδευτική τους σύνθεση ανάλογα με τη χώρα προορισμού. Έτσι, σύμφωνα με την ίδια έρευνα (OECD 2012), από τα άτομα που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και διέμεναν σε χώρες του ΟΟΣΑ το 2005/2006, την υψηλότερη εκπαίδευση είχαν εκείνα που διέμεναν στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ειδικότερα, το 79% των Ελλήνων μεταναστών στη χώρα αυτή ήταν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους Έλληνες που διέμεναν στη Γαλλία ήταν 47%, στις ΗΠΑ 28%, στην Ιταλία 26%, στη Σουηδία 20%, στον Καναδά 17%, στην Αυστραλία 9% και στη Γερμανία 8%.

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις και αναφορές, φαίνεται ότι σήμερα, σε αντίθεση με το παρελθόν, είναι ιδίως τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης που φεύγουν από την Ελλάδα. Εάν ισχύουν οι εικασίες αυτές, τότε διαφοροποιούνται τα προαναφερόμενα δεδομένα και οι σχετικές αναλογίες.

Ελληνική έρευνα που δημοσιεύτηκε λίγα χρόνια μετά την έναρξη της ελληνικής οικονομικής κρίσης (Λαμπριανίδης 2011) ασχολήθηκε με διάφορες διαστάσεις της διαρροής επιστημόνων από την Ελλάδα όπως την έκτασή της, τη χρονολογία της, και τα χαρακτηριστικά της. Όσον αφορά στην έκτασή της, εκτιμήθηκε ότι, το 2010, περίπου 110.000 με 135.000 πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ιδρυμάτων είτε της Ελλάδας είτε του εξωτερικού) που είχαν γεννηθεί στην Ελλάδα, εργάζονταν στο εξωτερικό, ή περίπου το 8,7% με 10,5% των πτυχιούχων που διέμεναν στην Ελλάδα. Η εκτίμηση αυτή βασίστηκε σε δεδομένα τεσσάρων χωρών και συγκεκριμένα των ΗΠΑ, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γερμανίας και της Αυστραλίας, όπου θεωρήθηκε ότι διέμεναν το 55% του συνόλου των Ελλήνων πτυχιούχων που ζουν στο εξωτερικό.

ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΑΠΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Δύο έρευνες (Λαμπριανίδης 2011, Triandafyllidou and Gropas 2014) έχουν προσπαθήσει να περιγράψουν το προφίλ των πτυχιούχων που γεννήθηκαν στην Ελλάδα αλλά εργάζονταν στο εξωτερικό. Πρέπει να σημειωθεί ότι και οι δύο έρευνες βασίστηκαν σε ερωτηματολόγια που διακινήθηκαν μέσω διαδικτύου και ότι οι συγγραφείς και των δύο αναγνωρίζουν ότι μπορεί να μην αντιπροσωπεύουν το συνολικό πληθυσμό. Ωστόσο, τα στοιχεία είναι πολύτιμα, εφόσον αναδεικνύουν παράγοντες πέραν της ανεργίας που ωθούν στην έξοδο και συνεπώς προσφέρουν ενδείξεις για τις μεταρρυθμίσεις που χρειάζονται για την αναστροφή της φυγής.

Στην πρώτη έρευνα (Λαμπριανίδης 2011) αναλύθηκαν 1.821 ερωτηματολόγια τα οποία συμπληρώθηκαν το 2009 και το 2010. Διαπιστώθηκε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ ήταν οι κύριοι προορισμοί της απασχόλησης των Ελλήνων πτυχιούχων και ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είχε αυξήσει την αναλογία του την προηγούμενη δεκαετία. Ειδικότερα, από τους πτυχιούχους που εγκαταστάθηκαν στο εξωτερικό για εργασία μεταξύ του 1991 και του 2000, το 34% κατευθύνθηκαν προς τις ΗΠΑ και το 30% προς το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά τα αντίστοιχα ποσοστά για την περίοδο 2001-2010 ήταν 22% και 36%. Διαπιστώθηκε ακόμα ότι ο πληθυσμός των πτυχιούχων που βρίσκονται στο εξωτερικό είναι ετερογενής και ότι ορισμένοι βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας και κατέχουν αξιοζήλευτες θέσεις με εξαιρετικές αμοιβές, ενώ άλλοι βρίσκονται σε αρχικά στάδια της καριέρας τους. Παρατηρήθηκε επιπλέον ότι ορισμένοι είχαν αποφασίσει να παραμείνουν μόνιμα στο εξωτερικό, ενώ άλλοι ήταν στη διαδικασία της επιστροφής και άλλοι ακόμα είχαν επιστρέψει και ξαναφύγει.

Η δεύτερη έρευνα (Triandafyllidou and Gropas 2014) αφορούσε μετανάστες υψηλών προσόντων και συμπεριέλαβε υπηκόους της Ελλάδας, Ιταλίας, Ιρλανδίας, Πορτογαλίας και Ισπανίας. Από τα 6.750 ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν το 2013, τα 919 αντιστοιχούν σε Έλληνες υπηκόους, από τους οποίους το 89% ήταν πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και το 54% είχαν ολοκληρώσει και μεταπτυχιακές σπουδές.

Οι δύο έρευνες έφτασαν σε παρόμοια συμπεράσματα ως προς τα κίνητρα για τη μετανάστευση. Οι βασικές αιτίες που ανέφεραν οι ερωτώμενοι στις δύο έρευνες για το ότι εργάζονταν στο εξωτερικό ήταν ότι δεν μπορούσαν να αξιοποιήσουν ικανοποιητικά τις γνώσεις και τα προσόντα τους στην Ελλάδα και ότι δεν θα είχαν τις ίδιες ευκαιρίες για επαγγελματική εξέλιξη και αναγνώριση. Οι διαφορές στις επαγγελματικές προοπτικές αναδείχτηκαν ως πολύ σημαντικότερος παράγοντας για την απόφαση μετανάστευσης απ' ό,τι το επίπεδο των αμοιβών. Επιπλέον, πολλοί που απάντησαν στα ερωτηματολόγια ανέφεραν ως κίνητρο την καλύτερη ποιότητα του χώρου εργασίας στο εξωτερικό, όπως και την καλύτερη ποιότητα της ζωής γενικά. Οι δύο έρευνες βρήκαν ακόμα ότι οι νέοι της Ελλάδας τοποθετούν την καριέρα τους και τη ζωή τους γενικότερα σε ένα ευρύτερο, παγκόσμιο, πλαίσιο σε σχέση με τους νέους του παρελθόντος. Ακόμα και όταν δεν ήταν άνεργοι, πολλοί επιθυμούσαν να μεταναστεύσουν για να αποκτήσουν νέες εμπειρίες, επαγγελματικές και προσωπικές, και να ξεφύγουν από τα στενά πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η δεύτερη έρευνα (Triandafyllidou and Gropas 2014) επικεντρώθηκε σε όσους είχαν φύγει από την Ελλάδα από το 2007 και ύστερα και ότι στην ερώτηση για τις αιτίες που έφυγαν από την Ελλάδα, όπου μπορούσαν να δηλώσουν πολλαπλές αιτίες, μόνο το 21% των ερωτώμενων σημείωσαν ως αιτία το ότι ήταν άνεργοι. Οι αιτίες που αναφέρθηκαν πιο συχνά ήταν ότι έφυγαν για να βελτιώσουν τα ακαδημαϊκά ή επιστημονικά προσόντα (51%), το ότι δεν διέβλεπαν μέλλον για τον εαυτό τους στην Ελλάδα (50%), και το ότι ήταν καλύτερες οι επιχειρηματικές ευκαιρίες στη χώρα όπου μετανάστευσαν (47%).

Αν και διαπιστώθηκε μεγάλο φάσμα αντιλήψεων για την Ελλάδα, από πολύ αρνητικές ως πολύ θετικές, η συντριπτική πλειονότητα όσων συμπλήρωσαν στις δύο έρευνες τα «ποιοτικά» τμήματα

των ερωτηματολογίων με τις «ανοιχτές» ερωτήσεις είχε αρνητικές αντιλήψεις για συγκεκριμένες πλευρές της ζωής στην Ελλάδα όπως είναι η διαφθορά, η αναξιοκρατία, η γραφειοκρατία, ο νεποτισμός και ο κομματισμός (Λαμπριανίδης 2011, Triandafyllidou and Gropas 2014). Διαστάσεις της ελληνικής ζωής με θετική αξιολόγηση ήταν η ύπαρξη συγγενών και φίλων, η ευχάριστη κοινωνική ζωή, το καλό κλίμα, το καλό φαγητό, και η ποιότητα ζωής. Την ίδια στιγμή, σχεδόν όλοι είχαν θετικές αντιλήψεις για τις κοινωνίες του εξωτερικού όπου ζούσαν. Συνολικά, τα βασικά κίνητρα για τη μετανάστευση αφορούσαν τις αντιλαμβανόμενες διαφορές στην επαγγελματική ζωή και ιδίως στις συνθήκες εργασίας πέραν του μισθολογικού, τις ευκαιρίες για επαγγελματική εξέλιξη, το ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο, και την αξιοκρατία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις και αναφορές, σήμερα αξιόλογος αριθμός Ελλήνων υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου μεταναστεύει από την Ελλάδα για να απασχοληθεί στο εξωτερικό. Πρωτογενείς έρευνες αποκαλύπτουν ότι, τουλάχιστον όσον αφορά τους πτυχιούχους, δεν είναι μόνο η ανεργία ή (ακόμα και) κυρίως η ανεργία που τροφοδοτεί το ρεύμα εξόδου αλλά άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με τις επαγγελματικές προοπτικές όπως είναι οι ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης και οι αντιλήψεις ότι στην Ελλάδα δεν υφίσταται αξιοκρατία.

Σε κάθε περίπτωση, τέτοια ευρήματα πρέπει να δημιουργούν μεγάλη ανησυχία και μεγάλους προβληματισμούς σε φορείς χάραξης πολιτικών. Χρειάζονται μεταρρυθμίσεις που θα αλλάξουν ριζικά το τοπίο των επαγγελματικών ευκαιριών για επιστήμονες και επιχειρηματίες στην Ελλάδα, όπως η εξασφάλιση της αξιοκρατίας, η διευκόλυνση της επιχειρηματικότητας, και η διασύνδεση της επιστημονικής έρευνας με την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Η Ελλάδα έχει κάνει πρόσφατα σημαντικά βήματα στο θέμα της διευκόλυνσης της επιχειρηματικότητας, βελτιώνοντας τη θέση της στις σχετικές διεθνείς κατατάξεις, όπως εκείνη της Παγκόσμιας Τράπεζας, αλλά πολλά πρέπει να γίνουν ακόμα. Ως προς τη σύνδεση της έρευνας με την αγορά, υφίστανται ακόμα θεσμικές αγκυλώσεις που αποτρέπουν τη μεταφορά ερευνητικών αποτελεσμάτων σε καινοτομία στην παραγωγική διαδικασία.

Χωρίς αλλαγές σε αυτούς και άλλους σχετικούς τομείς, η διαρροή επιστημονικού δυναμικού και επιχειρηματικού ταλέντου δύσκολα θα αναστραφεί. Η Ελλάδα διαθέτει το απαραίτητο επιστημονικό δυναμικό για να χαραχθεί μια νέα πορεία της ελληνικής οικονομίας προς ένα πρότυπο ανάπτυξης που στηρίζεται στη γνώση και την καινοτομία, αλλά χρειάζονται ριζικές θεσμικές αλλαγές για να μπορεί να αξιοποιηθεί το επιστημονικό αυτό δυναμικό προς όφελος της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Bertoli, S., Brucker, H., and J. Fernandez-Huertas Moraga (2013), "The European Crisis and Migration to Germany: Expectations and the Diversion of Migration Flows," IZA Discussion Paper 7170.
- Λαμπριανίδης, Λ. (2011), *Επενδύοντας στη φυγή: Η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: εκδ. Κριτική.
- Λιανός, Θ. και Καβουνίδη, Τζ. (2012), *Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20ό αιώνα*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.
- OECD (2012), *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas*, Paris: OECD Publishing.
- Triandafyllidou, A. (2014), "Migration in Greece: Recent Developments in 2014," Athens: ELIAMEP.
- Triandafyllidou, A. and R. Gropas (2014), "Voting with their Feet: Highly Skilled Emigrants from Southern Europe," *American Behavioral Scientist* 58 (November):1614-1633.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Βασίλης Καφούρος, Ερευνητής ΚΕΠΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί μία από τις κυριότερες πηγές εσόδων της ελληνικής οικονομίας. Η συμμετοχή της τουριστικής οικονομίας στο ελληνικό ΑΕΠ το 2013 ήταν της τάξης του 16,3%¹. Η ανάπτυξη του, εδώ και δεκαετίες, έχει απορροφήσει σημαντικότερες επενδύσεις και πάρα πολλές προσπάθειες τόσο από τον ιδιωτικό τομέα όσο και από το ελληνικό κράτος. Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του ελληνικού τουρισμού, με τεράστια και πολυεπίπεδα πολλαπλασιαστικά οφέλη, είναι ή, τουλάχιστον, πρέπει και μπορεί να γίνει, ο πολιτιστικός τουρισμός².

Σε διεθνές επίπεδο, ο πολιτιστικός τουρισμός γνωρίζει τεράστια άνθηση και, από οικονομική σκοπιά, αποτελεί σημαντικότερη πηγή τουριστικών εσόδων. Μία σχετική μελέτη του ΟΟΣΑ έδειξε ότι σε αρκετές μεγάλες οικονομίες (π.χ. ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία και Γαλλία), η αξία την οποία παράγουν οι πολιτιστικές συνιστώσες των τουριστικών τους βιομηχανιών ισοδυναμεί με ένα ποσοστό της τάξης του 3% έως 6% του ΑΕΠ τους³. Μία ακόμα μελέτη⁴ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι περισσότερο από το 50% της τουριστικής δραστηριότητας στην Ευρώπη έχει ως κινητήρια δύναμη την πολιτιστική κληρονομιά και ότι ο πολιτιστικός τουρισμός είναι η συνιστώσα εκείνη του τουρισμού η οποία αναμένεται να έχει τη μεγαλύτερη ανάπτυξη. Επίσης, μία επεξεργασία των σχετικών στοιχείων του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού⁵ εκτιμά την αξία του πολιτιστικού τουρισμού στο 40% του τουριστικού συνόλου.

Η Ελλάδα διαθέτει ένα τεράστιο πολιτιστικό πλούτο ο οποίος καλύπτει μία περίοδο πολλών χιλιάδων ετών. Πράγματι, εάν κάποιος ενδιαφέρεται για την ελληνική αρχαιότητα η οποία καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τη μορφή που έχει ο Δυτικός Κόσμος σήμερα, και γι' αυτό άλλωστε είναι και γνωστή και αγαπητή, θα βρει στην Ελλάδα αυτά που δεν μπορεί να βρει πουθενά αλλού σε ολόκληρο τον κόσμο.

Προφανώς υπάρχουν πάρα πολλοί ελληνικοί πολιτιστικοί θησαυροί σε πάρα πολλά μουσεία του κόσμου. Μερικά από αυτά δε ιδρύθηκαν και, εν πολλοίς, υπάρχουν χάρη σε ελληνικά αρχαιολογικά ευρήματα, αρκετά από τα οποία είναι και ανυπολόγιστης πολιτιστικής αξίας. Αυτό που υπάρχει και αυτό που μπορεί να προσφέρει η Ελλάδα σε αυτόν τον τομέα όμως δεν βρίσκεται πουθενά αλλού. Το βίωμα της ιστορικής συνέχειας από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την ύστερη

1. ΣΕΤΕ, Αύγουστος 2014 (επεξεργασία στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και του World Travel and Tourism Council).

2. Μεταξύ αυτών των πολλαπλασιαστικών οφελών συμπεριλαμβάνονται, για προφανείς λόγους, και τα δύο μεγαλύτερα ζητούμενα του ελληνικού τουρισμού: η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

3. OECD (2007), όπως αναφέρεται στο OECD (2009), σελ. 21.

4. Europa Nostra (2007), όπως αναφέρεται στο OECD (2009), σελ. 21.

5. Richards (1996).

αρχαιότητα⁶, τα αναρίθμητα ευρήματα από τα πρωτοκυκλαδικά εδώλια μέχρι τα αγάλματα και τους τάφους της ελληνοιστικής περιόδου, τους ναούς και τα θέατρα στο φυσικό τους περιβάλλον, τα δείγματα του Μινωικού και του Μυκηναϊκού πολιτισμού, του Χρυσού Αιώνα των Αθηνών και της ακμής της Μακεδονίας και άλλων πολιτισμών και της τέχνης τους, το ένα δίπλα στο άλλο και διάσπαρτα σε όλη την ελληνική επικράτεια, και μύριες άλλες τέτοιες εμπειρίες μόνο στην Ελλάδα μπορεί κανείς να τις δει, να τις αισθανθεί, να τις ζήσει, να τις βιώσει και να τις χαρεί.

Ο πλούτος αυτός είναι εδώ και πάρα πολλούς αιώνες κτήμα όλης σχεδόν της ανθρωπότητας σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορούμε, χωρίς υπερβολή, να ισχυριστούμε ότι σε αυτή τη χώρα διαθέτουμε ένα είδος πολιτιστικού μονοπωλίου. Το μόνο που έχουμε να κάνουμε εμείς είναι να αξιοποιήσουμε τουριστικά αυτό το μονοπώλιο.

Στο άρθρο αυτό θα ασχοληθούμε με δύο από τους βασικότερους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν, και σε σημαντικό βαθμό καθορίζουν, την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα. Ο ένας είναι το διοικητικό πλαίσιο το οποίο διέπει τη λειτουργία των ελληνικών πολιτιστικών χώρων και ο δεύτερος είναι ο προγραμματισμός των δράσεων οι οποίες οδηγούν στην περαιτέρω ανάπτυξή του. Ο λόγος για τον οποίο εστιάζουμε σε αυτούς τους δύο παράγοντες είναι η καθοριστική σημασία που ασκούν τόσο το νομοθετικό πλαίσιο όσο και ο έλεγχος της εφαρμογής του στην ανάπτυξη του τουρισμού γενικότερα και του πολιτιστικού τουρισμού ειδικότερα, στην Ελλάδα.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο αριθμός των Διευθύνσεων, Τμημάτων, Φορέων, Εφοριών, Οργανισμών κ.λπ. που είναι υπεύθυνοι κατά ένα μικρό ή μεγάλο ποσοστό για τη διοίκηση, εποπτεία, λειτουργία, προβολή, εκμετάλλευση και, γενικώς, οτιδήποτε άλλο μπορεί να αφορά τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της πατρίδας μας, είναι πραγματικά υπερβολικός. Πρέπει κάποτε να φτάσουμε σε ένα επίπεδο όπου το ελληνικό κράτος, το οποίο εποπτεύει όλους ανεξαιρέτως τους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας και τα περισσότερα και κυριότερα μουσεία της⁷, να γνωρίζει, τουλάχιστον στο επίπεδο του τουρισμού, τι εποπτεύει ο καθένας, ποιος είναι υπεύθυνος για ποιον τομέα και ποιος λογοδοτεί σε ποιον. Απαιτείται λοιπόν πρώτα και κύρια μία ενδελεχής καταγραφή και ανάλυση του υπάρχοντος οργανογράμματος και, κατόπιν, μια ριζική μεταρρύθμιση, ενοποίηση και, κυρίως, απλοποίηση και προσπάθεια για σχετική αποκέντρωση των πολυάριθμων δομών, διασυνδέσεων, επικαλύψεων κ.λπ. της κεντρικής διοίκησης όλων των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων που εποπτεύονται από το κράτος.

Απαιτείται επίσης και ένας νέος, σύγχρονος, ευέλικτος και αποτελεσματικός κανονισμός λειτουργίας των ίδιων των πολιτιστικών χώρων που εποπτεύονται από το ελληνικό κράτος. Το ζητούμενο πρέπει να είναι ένας όσο το δυνατό πιο απλός κανονισμός λειτουργίας, ο οποίος να αφήνει στις διοικήσεις αυτών των χώρων όσο το δυνατό περισσότερους βαθμούς ελευθερίας στη διοίκηση,

6. Για να μην αναφερθούμε και στο Βυζάντιο, και τον Μεσαίωνα γενικότερα, με τα κάθε είδους ελληνικά, τουρκικά, ενετικά και πολλών ειδών άλλα μνημεία.

7. «Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού και το Υπουργείο Πολιτισμού εκτιμούν ότι (στην Ελλάδα) υπάρχουν 314 μουσεία, εκ των οποίων τα 207 κρατικά ή εποπτευόμενα από το Υπουργείο Πολιτισμού...». (Kotler κ.ά. (2008), σελ. 21). Οι δε αρχαιολογικοί χώροι, εποπτεύονται όλοι από κρατικές αρχές. Ειρήσθω εν παρόδω ότι ο αριθμός των μουσείων στις ΗΠΑ υπολογίζεται σε 17.500, ενώ παγκοσμίως αναφέρονται περίπου 53.000 μουσεία σε 204 χώρες (ό.π.).

τη διαχείριση των οικονομικών και την προβολή των χώρων ευθύνης τους. Το να απαιτείται υπογραφή υπουργού (ή/και, σε αρκετές περιπτώσεις, του ίδιου του πρωθυπουργού) για την πρόσληψη ενός εποχικού φύλακα ή ενός επειγόντως απαραίτητου συντηρητή έργων τέχνης, για να αναφέρουμε δύο μόνο από τα άπειρα παραδείγματα που θα μπορούσε κάποιος να χρησιμοποιήσει⁸, αυτόματα στερεί από τις διοικήσεις τον οποιοδήποτε δυναμισμό πιθανόν να είχαν και εγκαθιδρύει, αργά αλλά σταθερά και σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης, ένα καθεστώς αδιαφορίας και ενστικτώδους άμυνας ή/και έχθρας σε οποιαδήποτε αλλαγή.

Έχει επίσης προταθεί⁹ η ανάγκη για την εξεύρεση μηχανισμών ώστε ένα μέρος από τα έσοδα τα οποία δημιουργεί ο πολιτιστικός τουρισμός σε ένα γενικότερο επίπεδο στην περιοχή του (σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, καταστήματα τουριστικών ειδών κ.λπ.) να επιστρέφουν, ίσως με τη μορφή κάποιου φόρου, στους πολιτιστικούς χώρους οι οποίοι τα δημιούργησαν¹⁰. Μία άλλη ιδέα είναι οι πολιτιστικοί χώροι να έχουν τη δυνατότητα να κρατούν ένα ποσοστό από τα έσοδά τους και να το διαχειρίζονται οι ίδιοι προκειμένου να αναπτυχθούν τουριστικά, αλλά και πολιτιστικά, ακόμα περισσότερο.

Με λίγα λόγια, ιδέες και τρόποι αντιμετώπισης πολλών προβλημάτων υπάρχουν ή, έστω, μπορεί να βρεθούν. Οι περισσότερες από αυτές τις πρωτοβουλίες όμως συνθλίβονται στα γρανάζια ενός απαρχαιωμένου και, κατά συνέπεια, δύσκαμπτου διοικητικού συστήματος το οποίο απλά αδυνατεί να τις συλλάβει και να τις υλοποιήσει. Ταυτόχρονα όμως, μπορεί με χαρακτηριστική ευκολία να εμποδίσει, απορρίψει ή, απλά, να εξαφανίσει όλες όσες προέρχονται έξω από αυτό.

Εξυπακούεται ότι, όσο πιο απλή είναι μία τέτοια διοικητική δομή, τόσο περισσότερες πιθανότητες έχει να είναι και πιο αποτελεσματική. Μία απλή δομή, η οποία θα ελαχιστοποιούσε τις κάθε είδους διοικητικές επικαλύψεις, θα εξασφάλιζε επίσης και οικονομίες κλίμακας τόσο στα διοικητικά έξοδα όσο και στη συντήρηση, την ανάδειξη, την εκμετάλλευση, την προβολή και τον εμπλουτισμό με νέα ευρήματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Στο διοικητικό πλαίσιο του ελληνικού πολιτιστικού τουρισμού εντάσσεται φυσικά και ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ). Με δεδομένο το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των μουσείων της χώρας και όλοι οι αρχαιολογικοί χώροι ανήκουν και επιβλέπονται από το ελληνικό κράτος, η σημασία του και η σπουδαιότητά του σε οποιαδήποτε προσπάθεια αναβάθμισης του ελληνικού πολιτιστικού τουρισμού και της προβολής του είναι εκ των ων ουκ άνευ. Απαιτείται λοιπόν η αναδιοργάνωση του Οργανισμού, η προσαρμογή του σε νέες συνθήκες και νέα καθήκοντα και, προφανώς, η αναβάθμισή του με ανάλογη χρηματοδότηση. Ειδικά για τον πολιτιστικό τουρισμό, η ιδιωτική πρωτοβουλία, όσο και αν είναι απαραίτητη και αναντικατάστατη, δεν αρκεί. Λόγω της φύσης του ο πολιτιστικός τουρισμός, τόσο στην ανάπτυξή του όσο και, ειδικά, στην προώθηση και γενικότερη προβολή του, απαιτεί συντονισμένη κρατική προσπάθεια σε πάρα πολλά επίπεδα.

Ένας άλλος βασικός λόγος ο οποίος απαιτεί ριζικές αλλαγές στους τρόπους διοίκησης και εποπτείας των πολιτιστικών χώρων της πατρίδας μας, η σημασία του οποίου υποτιμάται ανεπίτρεπτα, είναι ότι οι χώροι αυτοί στις μέρες μας «...βρίσκονται εν μέσω μίας ακόμα μετάβασης: από το κρατικό/εταιρικό πεδίο στο πεδίο της κοινωνικής συλλογικότητας. Η μεταμόρφωση αυτή τοπο-

8. Για περισσότερα όσο αφορά τη νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία των κρατικών μουσείων, βλ. Ευγενίδου (2008).

9. Βλ. OECD (2009).

10. Προκειμένου, για παράδειγμα, να βοηθήσει στην αύξηση των εσόδων τους και να δημιουργήσει κίνητρα για την ενασχόληση με τον πολιτισμό.

θετεί τα μουσεία στο κέντρο κοινωνικών αλλαγών και τρομερών προκλήσεων»¹¹. Τα μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και, γενικότερα, όλοι οι πολιτιστικοί χώροι έχουν πάψει, εδώ και πολλά χρόνια, να είναι ανεξάρτητοι από το κοινωνικό γίνεσθαι όπου ο ρόλος τους περιορίζονταν σε υποχρεωτικές σχολικές επισκέψεις και σε τόπους εργασίας των ειδικών. Έχουν γίνει πλέον χώροι έκφρασης μίας νέας κοινωνικότητας, η οποία θέτει τις δικές της απαιτήσεις στον τρόπο διοίκησης και προβολής του έργου τους. Χρειάζονται πλέον νέοι τρόποι προσέλευσης του κοινού και νέοι τρόποι διαχείρισης των απαιτήσεων αυτού του κοινού. Πάρα πολλά πράγματα έχουν ήδη αλλάξει και συνεχίζουν να αλλάζουν στις μέρες μας και το διοικητικό πλαίσιο του πολιτιστικού μας τουρισμού οφείλει να προσαρμοστεί ανάλογα.

Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Σε συνδυασμό με ένα νέο διοικητικό πλαίσιο, είναι αναγκαία και η εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για την ανάδειξη και περαιτέρω τουριστική και γενικότερη οικονομική εκμετάλλευση του πολιτιστικού τουρισμού σε ολόκληρη την Ελλάδα. Ένα τέτοιο πρόγραμμα πρέπει να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα του χάρτη της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, να θέσει προτεραιότητες σε σχέση με το τι πρέπει να γίνει άμεσα, τι πρέπει να γίνει αργότερα και με ποια σειρά, να κατανείμει σωστά τους διαθέσιμους πόρους διεκδικώντας όσους περισσότερους από αυτούς μπορεί, να καθορίσει το πλαίσιο συνεργασίας με την ιδιωτική πρωτοβουλία η οποία δραστηριοποιείται στο χώρο του πολιτισμού, και να έχει έναν τουλάχιστον μεσοπρόθεσμο ορίζοντα για την ολοκλήρωση του. Πρέπει επίσης να στοχεύει σε δράσεις με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην ανάδειξη, την προβολή και την εκμετάλλευση των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων, όπως για παράδειγμα είναι η προσπάθεια για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.

Το θετικό σε μία τέτοια προσπάθεια είναι ότι, με δεδομένο το ότι η συντριπτική πλειονότητα των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων της χώρας εποπτεύονται από το ελληνικό κράτος¹², το οποίο, τυπικά και ουσιαστικά, είναι υπεύθυνο και για τη διαχείρισή τους, ένα τέτοιο πρόγραμμα έχει και νόημα να εκπονηθεί και πιθανότητες επιτυχίας στην υλοποίησή του. Το γεγονός μάλιστα ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα θα καλείται να καλύψει έναν μόνο και ομοιογενή τομέα της οικονομίας, απλοποιεί την όλη κατάσταση τόσο στο στάδιο της εκπόνησης, όσο και στα στάδια της υλοποίησης και, κυρίως, του ελέγχου.

Πέρα όμως από τη συνολική προσπάθεια και τον πανελλαδικό προγραμματισμό, η διοίκηση κάθε μουσείου και κάθε αρχαιολογικού χώρου ξεχωριστά, μπορούν να επανεξετάσουν τη θεώρηση την οποία έχουν για τον οργανισμό τους θέτοντας στον εαυτό τους, για παράδειγμα, την ακόλουθη σειρά ερωτημάτων¹³:

1. Ποια είναι η αποστολή των πολιτιστικών χώρων;
2. Ποια είναι τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων σε σχέση με το εσωτερικό και το εξωτερικό τους περιβάλλον (περιβάλλον χώρος, ευκολία πρόσβασης, κ.λπ.);
3. Πώς αντιμετωπίζουν οι πολιτιστικοί χώροι τον συνεχώς αυξανόμενο ανταγωνισμό της αγοράς;
4. Πώς ένας χώρος πολιτισμού θέτει μία σειρά στόχων προς υλοποίηση καταστρώνοντας το στρατηγικό του σχεδιασμό και πώς γνωρίζει αν ο σχεδιασμός αυτός είναι επιτυχής;

11. Dexter Lord (2008), σελ. 4.

12. Βλ. σημείωση 7.

13. Kottler κ.ά. (2008), σελ. 21.

5. Πώς αναγνωρίζονται, δημιουργούνται και διατηρούνται οι πελάτες/επισκέπτες ενός μουσείου ή/και ενός αρχαιολογικού χώρου;
6. Πώς μπορεί να επιτευχθεί οικονομική βιωσιμότητα του πολιτιστικού οργανισμού;

Οι απαντήσεις κάθε ενός ελληνικού πολιτιστικού χώρου στα ζητήματα αυτά μπορεί να γίνουν αντικείμενο για μεταξύ τους συζητήσεις και εποικοδομητικές ανταλλαγές απόψεων. Μπορεί επίσης να αποτελέσουν σε τελική ανάλυση προτάσεις ενός εθνικού σχεδίου για τη συνολική αναβάθμιση των κάθε είδους υπηρεσιών οι οποίες προσφέρονται από τους πολιτιστικούς χώρους της Ελλάδας.

Τέλος, στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί, όπως επισημαίνει και ο ΟΟΣΑ¹⁴, ένα κοινό και βασικό λάθος το οποίο κάνουν πάρα πολλές περιοχές, φορείς, κ.λπ. σε πάρα πολλά μέρη του κόσμου. Στην προσπάθειά τους για γρήγορες και εύκολες λύσεις φαίνεται να παραβλέπουν το γεγονός ότι η προσπάθεια για μία ολόπλευρη ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού είναι μία μακροχρόνια διαδικασία. Χαρακτηριστικά από αυτή την άποψη είναι τα παραδείγματα της Γλασκώβης και της Βαρκελώνης. Οι δύο αυτές πόλεις επιδόθηκαν σε μία συστηματικότερη προσπάθεια για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τους τουρισμού στις αρχές της δεκαετίας του 1980, και μόνο ύστερα από μία εικοσιπενταετία περίπου μπόρεσαν να απολαύσουν σε πλήρη ανάπτυξη τα πλεονεκτήματα των προσπαθειών τους¹⁵.

Συμπερασματικά λοιπόν, απαιτείται μία οργανωμένη και συνεπής προσπάθεια τόσο από την πλευρά της πολιτείας και των τοπικών φορέων όσο και από την ιδιωτική πρωτοβουλία, προκειμένου ο πολιτιστικός τουρισμός στην Ελλάδα να φτάσει σε ένα ανώτερο επίπεδο τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στα Ελληνικά

- Ευγενίδου, Δ. (2008), «Ζητήματα Διοίκησης και Διαχείρισης των Κρατικών Μουσείων στην Ελλάδα: Η Περίπτωση του Νομισματικού Μουσείου», *Τετράδια Μουσειολογίας*, Τεύχος 5, σσ. 39-41, Αθήνα.
- Dexter Lord, G. (2008), «Μοντέλα Αστικής Συλλογικότητας και οι Επιπτώσεις τους στη Μουσειακή Διοίκηση και Ηγεσία», μετάφραση Μάρλεν Μούλιου, *Τετράδια Μουσειολογίας*, Τεύχος 5, σσ. 4-9, Αθήνα.
- Kotler, N., Kotler, W. and Kotler, Ph. (2008), «Δημιουργώντας Νέους Επισκέπτες και Επιτυγχάνοντας Οικονομική Βιωσιμότητα στην Εποχή του Μάρκετινγκ των Μουσείων», μετάφραση Στ. Κεραμίδας, *Τετράδια Μουσειολογίας*, Τεύχος 5, σσ. 21-32, Αθήνα.

Στα Αγγλικά

- Europa Nostra (2005), *Cultural Tourism Counts for Europe*, Position Paper adopted by the Europa Nostra Council on 2 June 2005 in Bergen (Norway).
- OECD (2007), *International Measurement of the Economic and Social Importance of Culture*, internal working document of the Statistics Directorate, OECD, Paris.
- OECD (2009), *The Impact of Culture on Tourism*, Paris.
- Richards, G. (ed.), (1996), *Cultural Tourism in Europe*, CAB International, Wallingford, U.K.

Ιστοτόποι

- Sete.gr., ΣΕΤΕ, Επεξεργασία Στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και του World Travel and Tourism Council (όπως εμφανίστηκε στις 26/7/2014).

14. OECD (2009), σελ. 67.

15. Ό.π.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014